

ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ
«ЛЬВІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОЇ
ТВОРЧОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ»

ВІСНИК ЛОЦЕНТУМ

Випуск № 15

Заповідні перлини
Львівщини

*Рекомендовано методичною радою
КЗ ЛОР «Львівський обласний центр еколого-натуралістичної
творчості учнівської молоді»*

Збереження біологічної та ландшафтної різноманітності є одним із пріоритетних напрямів природоохоронної діяльності держави. Це пов'язано з тим, що в результаті техногенного тиску на довкілля зменшилась площа природної рослинності, зник ряд представників фауни. Записи на сторінках Червоної книги констатують сумні факти скорочення чисельності земних мешканців – рослин і тварин.

Одним з ефективних шляхів охорони біологічної різноманітності є розвиток мережі територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

У Віснику подані матеріали щодо класифікації об'єктів природно-заповідного фонду, його структури, сучасного стану, з історії природоохоронних досліджень на Галичині, описані найбільш цінні та цікаві заповідні об'єкти Львівщини.

Для фахівців-екологів, студентів, школярів, зацікавленої громадськості.

Упорядники: *Л.Бойко, заступник директора з навчально-виховної роботи КЗ ЛОР «ЛОЦЕНТУМ»,*

І.Шемелинець, начальник відділу заповідної справи та екомережі департаменту екології та природних ресурсів Львівської ОДА

Відповідальний за випуск:

А.Кийко, директор КЗ ЛОР «ЛОЦЕНТУМ».

ЗМІСТ

ВСТУП	4
КЛАСИФІКАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ.....	6
СТРУКТУРА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ	9
ЗАПОВІДНІ ПЕРЛИНИ ЛЬВІВЩИНИ.....	12
• ІСТОРИЧНИЙ НАРИС ПРИРОДООХОРОННИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	15
• СТРУКТУРА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	16
• БІОСФЕРНИЙ РЕЗЕРВАТ «РОЗТОЧЧЯ»	18
• ПРИРОДНИЙ ЗАПОВІДНИК «РОЗТОЧЧЯ»	18
• НАЦІОНАЛЬНІ ПРИРОДНІ ПАРКИ.....	21
□ Яворівський національний природний парк	22
□ Національний природний парк «Сколівські Бескиди»	26
□ Національний природний парк «Північне Поділля».....	29
• РЕГІОНАЛЬНІ ЛАНДШАФТНІ ПАРКИ.....	33
□ Регіональний ландшафтний парк «Знесіння».....	33
□ Регіональний ландшафтний парк «Надсянський»	25
□ Регіональний ландшафтний парк «Верхньо-дністровські Бескиди»	38
□ Регіональний ландшафтний парк « Равське Розточчя».....	40
• СТРИЙСЬКИЙ ПАРК.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	43

Ми живемо на багатій і прекрасній землі. Її природа є не тільки ресурсом матеріальних благ, але й середовищем життя людей, джерелом їх здоров'я і натхнення. Дуже важливо берегти її багатства, турбуватися про чистоту і збереження земель, вод, лісів і степів, охороняти природність і тваринний світ.

Охорона довкілля в Україні має глибокі історичні традиції. Люди здавна оберігали об'єкти незвичайної краси – цілющі джерела, озера, водоспади, скелі, гаї, окремі вікові дерева, які нерідко вважали священними.

У Київській Русі за часів Ярослава Мудрого (XI ст.) з'явився перший природоохоронний документ, який обмежував знищення цінних звірів. Князь Володимир Волинський у XII ст. заповів Біловезьку Пущу для охорони зубрів (вона стала першим в світі задокументованим заповідником, нині це територія Білорусі).

Від слів “заповідь”, тобто дотримання суворих правил, і “казак” – заборона, виникли слова “заповідник” та “казакник”, що означають місця, де сільськогосподарське і промислове господарювання забороняється повністю або на певний час.

У 1883 р. власник маєтку у степовій частині України Фрідріх Фальц-Фейн виділив ділянки для охорони рослин і диких тварин, зберігши цілинний степ від розорювання. Це була перша природоохоронна територія на теренах України, що згодом стала державним заповідником “Асканія-Нова”.

Завдання заповідних об'єктів – зберегти і передати прийдешнім поколінням багатства природи, те, що вдалося зберегти і відновити. Це завдання особливо актуальне для України, територія якої зазнала потужного антропогенного і техногенного навантаження, а екологічно необґрунтована господарська політика, застарілі технології та обладнання вкрай загострили екологічну ситуацію.

Проте багатостраждальна, але благословенна земля українська ще не втратила остаточно своєї чарівності, ще багата вона скарбами і не повторними дарами природи. І святий наш обов'язок зберегти їх від безжалісного і бездумного знищення.

Зберегти розмаїття природних скарбів покликана мережа територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Природно-заповідний фонд становлять ділянки суші і водного простору, природні комплекси та об'єкти яких мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонових моніторингу навколишнього природного середовища.

В Україні природно-заповідний фонд охороняється як національне надбання. Відносини в галузі його охорони, відтворення і використання регулюються Законом України “Про природно-заповідний фонд України”, який прийнятий 16 червня 1992 року Верховною Радою України.

Україна розглядає цей фонд як складову частину світової системи природних територій та об'єктів, що перебувають під особливою охороною. До природно-заповідного фонду України належать: *природні території та об'єкти* - природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища; *штучно створені об'єкти* - ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва залежно від їх екологічної і наукової цінності можуть бути загальнодержавного або місцевого значення.

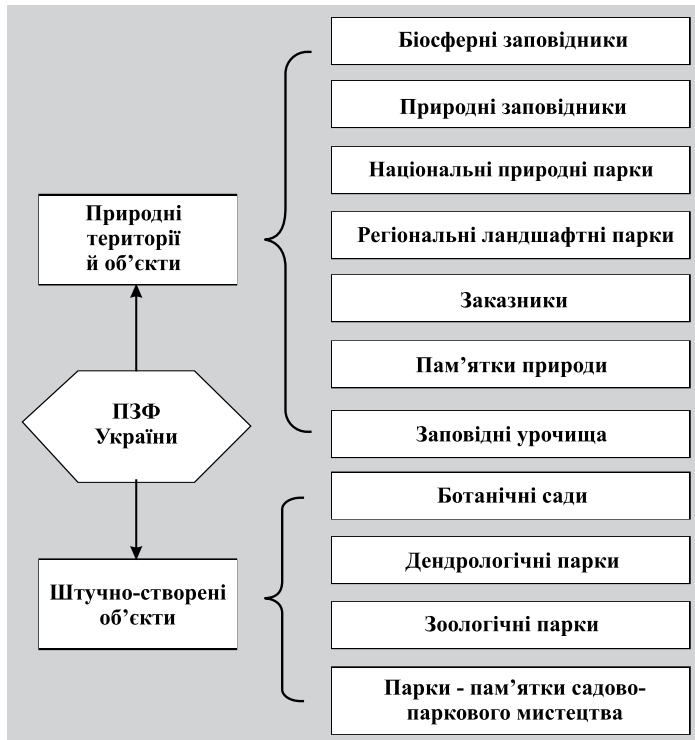
Залежно від походження, інших особливостей природних комплексів та об'єктів, що оголошуються заказниками чи пам'ятками природи, мети і необхідного режиму охорони заказники поділяються на ландшафтні, лісові, ботанічні, загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, гідрологічні, загальногеологічні, палеонтологічні та карстовоспелеологічні;

Пам'ятки природи поділяються на комплексні, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні.

Заказники, пам'ятки природи, ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки та парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва залежно, від їх екологічної і наукової цінності, можуть бути загальнодержавного або місцевого значення.

Залежно від походження, інших особливостей природних комплексів та об'єктів, що оголошуються заказниками чи пам'ятками природи, мети і необхідного режиму охорони заказники поділяються на ландшафтні, лісові, ботанічні, загальнозоологічні, орнітологічні, ентомологічні, іхтіологічні, гідрологічні, загальногеологічні, палеонтологічні та карстовоспелеологічні;

Пам'ятки природи поділяються на комплексні, ботанічні, зоологічні, гідрологічні та геологічні.

Збереження територій та об'єктів природно-заповідного фонду забезпечується шляхом:

- встановлення заповідного режиму;
- організації систематичного спостереження за станом заповідних природних комплексів та об'єктів;
- проведення комплексних досліджень з метою розробки наукових основ їх збереження та ефективного використання;
- додержання вимог щодо охорони територій та об'єктів природно-заповідного фонду під час здійснення господарської, управлінської та іншої діяльності, розробки проектної документації, землевпорядкування, лісовпорядкування, проведення екологічних експертиз;
- запровадження економічних важелів стимулювання їх охорони;
- здійснення державного та громадського контролю за додержанням режиму їх охорони та використання;
- становлення підвищеної відповідальності за порушення режиму їх охорони та використання, а також за знищення та пошкодження заповідних природних комплексів та об'єктів природно-заповідного фонду.

Території та об'єкти природно-заповідного фонду з додержанням вимог, встановлених Законом України “Про природно-заповідний фонд України” (стаття 9) та іншими актами законодавства України, можуть використовуватися:

- у природоохоронних цілях;
- у науково-дослідних цілях;
- в оздоровчих та інших рекреаційних цілях;
- в освітньо-виховних цілях;
- для потреб моніторингу навколишнього природного середовища.

КЛАСИФІКАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Виключну цінність для держави мають **природні заповідники** – унікальні ділянки природи. Вони створюються для збереження в природному стані типових або своєрідних для даної ландшафтної зони природних комплексів з усією сукупністю компонентів, вивчення природних процесів та явищ, що відбуваються в них, розробки наукових засад охорони навколишнього природного середовища, ефективного використання природних ресурсів та екологічної безпеки. Територія природних заповідників назавжди вилучається з господарського користування.

Основним завданням природних заповідників є збереження природних комплексів та об'єктів на їх території, проведення наукових досліджень і спостережень за станом

навколишнього природного середовища, розробка на їх основі природоохоронних рекомендацій, поширення екологічних знань, сприяння у підготовці наукових кадрів і спеціалістів у галузі охорони навколишнього природного середовища та заповідної справи. Фактично природні заповідники є природоохоронними науково-дослідними установами загальнодержавного значення.

Біосферні заповідники є природоохоронними, науково-дослідними установами міжнародного значення, що створюються з метою збереження в природному стані найбільш типових природних комплексів біосфери, здійснення фонових екологічних моніторингу, вивчення навколишнього середовища, його змін під дією антропогенних факторів.

Біосферні заповідники створюються на базі природних заповідників, національних природних парків з включенням їх до складу територій та об'єктів природно-заповідного фонду інших категорій та інших земель і належать до Всесвітньої глобальної мережі біосферних заповідників.

Для біосферних заповідників установлюється диференційований режим охорони, відтворення та використання природних комплексів згідно з функціональним зонуванням: заповідна зона, біосферна зона, зона антропогенних ландшафтів.

У межах територій заповідників можуть виділятися зони регульованого заповідного режиму, до складу яких включаються регіональні ландшафтні парки, заказники, заповідні урочища з додержанням вимог щодо їх охорони.

Національні природні парки є природоохоронними, рекреаційними, культурно-освітніми, науково-дослідними установами загальнодержавного значення, що створюються з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність.

На національні природні парки покладається виконання таких основних завдань:

- збереження цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів;
- створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів;
- проведення наукових досліджень природних комплексів та їх змін в умовах рекреаційного використання, розробка наукових рекомендацій з питань охорони навколишнього природного середовища та ефективного використання природних ресурсів;
- проведення екологічної освітньо-виховної роботи.

На території національних природних парків встановлюється диференційований режим охорони.

Регіональні ландшафтні парки є природоохоронними рекреаційними установами місцевого чи регіонального значення, що створюються з метою збереження в природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів, а також забезпечення умов для організованого відпочинку населення.

Регіональні ландшафтні парки організовуються, як правило, без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів. Основним завданням регіональних ландшафтних парків є:

- збереження цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів;
- створення умов для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів;
- сприяння екологічній освітньо-виховній роботі.

Заказниками оголошуються території з метою збереження і відтворення природних комплексів (рідкісних природних ландшафтів, геологічних, палеонтологічних, гідрологічних об'єктів тощо), а також окремих видів рослинного чи тваринного світу, занесених до Червоної книги України.

Оголошення заказників проводиться без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів.

Територія заказника не вилучається із господарського користування; тут обмежується або забороняється діяльність, що суперечить цілям і завданням, передбаченим положенням про заказник.

Пам'ятками природи оголошуються окремі унікальні природні утворення, що мають особливе природоохоронне, наукове, естетичне і пізнавальне значення, з метою збереження їх у природному стані.

Оголошення пам'яток природи проводиться без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх власників або користувачів.

На території пам'яток природи забороняється будь-яка діяльність, що загрожує збереженню або призводить до деградації чи зміни первісного їх стану.

Заповідне урочище – це окремі, хоч і невеликий, природний об'єкт, завершений витвір природи – невеличке озерце, болото, ділянка цілини, окремі байрачні зарості, що мають важливе наукове, природоохоронне і естетичне значення. Його можна вважати “міні-заповідником”.

На території заповідних урочищ забороняється будь-яка діяльність, що порушує природні процеси, які відбуваються в природних комплексах, включених до їх складу, відповідно до вимог, встановлених для природних заповідників.

Ботанічні сади створюються з метою збереження, вивчення, акліматизації, розмноження в спеціально створених умовах та ефективного господарського використання рідкісних і типових видів місцевої і світової флори шляхом створення, поповнення та збереження ботанічних колекцій, ведення наукової, навчальної і освітньої роботи.

На території ботанічних садів забороняється будь-яка діяльність, що не пов'язана з виконанням покладених на них завдань і загрожує збереженню колекцій флори.

У межах ботанічних садів для збереження необхідного режиму охорони та ефективного використання можуть бути виділені зони: експозиційна, наукова, заповідна, адміністративно-господарська.

Дендрологічні парки створюються з метою збереження і вивчення у спеціально створених умовах різноманітних видів дерев і чагарників та їх композицій для найбільш ефективного наукового, культурного, рекреаційного та іншого використання.

На території дендрологічних парків забороняється будь-яка діяльність, що не пов'язана з виконанням покладених на них завдань і загрожує збереженню дендрологічних колекцій.

Зоологічні парки створюються з метою організації екологічної освітньо-виховної роботи, створення експозицій рідкісних, екзотичних та місцевих видів тварин, збереження їх генофонду, вивчення дикої фауни і розробки наукових основ їх розведення у неволі.

На території зоологічних парків забороняється будь-яка діяльність, що не пов'язана з виконанням покладених на них завдань і загрожує збереженню сприятливих умов для тварин цих парків.

На території зоологічних парків з метою забезпечення виконання поставлених перед ними завдань виділяються зони: експозиційна, наукова, рекреаційна, господарська.

Зоологічні парки можуть організовувати пересувні експозиції тварин, мати у своєму складі підсобні господарства, які створюються для забезпечення тварин кормами.

Парками-пам'ятками садово-паркового мистецтва оголошуються найбільш визначні та цінні зразки паркового будівництва з метою охорони їх і використання в естетичних, виховних, наукових, природоохоронних та оздоровчих цілях.

На території парків-пам'яток садово-паркового мистецтва забороняється будь-яка діяльність, що не пов'язана з виконанням покладених на них завдань і загрожує їх збереженню.

На території парків-пам'яток садово-паркового мистецтва забезпечується проведення екскурсії та масовий відпочинок населення, здійснюється догляд за насадженнями, включаючи санітарні рубки, рубки конструкції та догляд з підсадкою дерев і чагарників ідентичного видового складу, замість загблих, вживаються заходи щодо запобігання самосіву, збереження композицій із дерев, чагарників і квітів, трав'янистих газонів.

СТРУКТУРА ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Станом на **01.01.2014 року** до складу територій та об'єктів природно-заповідного фонду України входить 4 біосферних заповідники, 19 природних заповідників, 48 національних природних парків, 3102 заказники, 3388 пам'яток природи, 77 регіональних ландшафтних парків, 809 заповідних урочищ; а також низка штучних об'єктів (ботанічних садів, зоологічних парків, дендропарків та парків пам'яток садово-паркового мистецтва) – всього 8101 територія та об'єкт загальною площею 3667 млн. га, що становило 6,08% від території країни, та 1 морський заказник «Філофорне поле Зернова» площею 402,5 тис. га.

Структура ПЗФ України включає в себе усі 11 категорій територій і об'єктів загальнодержавного та місцевого значення. З них за кількістю найбільшу частку становлять пам'ятки природи, заказники та заповідні урочища – разом біля 90 % від кількості всіх існуючих об'єктів. За площею понад 80 % природно-заповідного фонду припадає на заказники та національні природні і регіональні ландшафтні парки.

В Україні на 01.01.2014 було 645 територій і об'єктів ПЗФ *загальнодержавного значення*: 19 природних і 4 біосферних заповідників, 48 національних природних парків, 308 заказників, 132 пам'ятки природи, 18 ботанічних садів, 7 зоологічних парків, 19 дендрологічних парків, 88 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва. Їх загальна фактична площа становить 2149 тис. га (в межах території України) або 58,6 % від усієї фактичної площі ПЗФ і 3,6 % від площі України та 402,5 тис. га (в межах акваторії Чорного моря – ботанічний заказник «Філофорне поле Зернова»).

З усієї площі ПЗФ України загальнодержавного значення близько 870 тис. га (біля 25% від загальної площі ПЗФ і 1,4% від території держави) – це землі, надані природно-заповідним установам у постійне користування.

Частка площ ПЗФ від площ адміністративних одиниць («показник заповідності») суттєво відрізняється. Найменшою – 2,25-2.80 % – вона є у Вінницькій, Дніпропетровській, Харківській областях, найбільшою – 12,0– 15,7% – в Івано-Франківській, Закарпатській, Хмельницькій, Чернівецькій областях та м. Києві, а в м. Севастополі становить 30,3%. В Донецькій, Житомирській, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Луганській, Миколаївській, Одеській, Полтавській та Черкаській областях заповідні території становить близько 3–5%, у Волинській, Львівській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Херсонській, Чернігівській областях та Автономній Республіці Крим – 6–12%. Таким чином, у різних областях України показник заповідності коливається від 2,25 до 15,7%.

Території та об'єкти природно-заповідного фонду України

Категорія територій та об'єктів природно-заповідного фонду	Площа земельних угідь, тис. гектарів				
	стан на 1.09.00	стан на 1.01.10	стан на 1.01.13	стан на 1.01.14	план на 2015 рік
Національні природні парки	600,0	1001,8	1215,8	1221,8	2329,0
Природні заповідники	160,0	198,7	201,5	200,5	422,0
Біосферні заповідники	212,0	246,4	252,1	252,1	301,0
Інші категорії	1427,0	1821,1	1981,5	1993,0	3223,0
Разом	2399,0	3268,0	3650,9	3667,4	6275,0

Біосферні резервати та об'єкт Всесвітньої природної спадщини

Україна бере участь у транскордонному природоохоронному співробітництві в рамках виконання заходів Програми ЮНЕСКО «Людина і Біосфера» і Конвенції про захист всесвітньої культурної та природної спадщини шляхом створення транскордонних біосферних резерватів та об'єктів всесвітньої природної спадщини відповідно.

У рамках Програми ЮНЕСКО «Людина і Біосфера» в Україні створено і функціонує 7 біосферних заповідників/резерватів:

Карпатський біосферний заповідник (Закарпатська область);

Біосферний заповідник «Асканія-Нова» імені Ф.Е. Фальц-Фейна (Херсонська область);

Чорноморський біосферний заповідник (Херсонська область);

Дунайський біосферний заповідник (Одеська область);
Шацький біосферний резерват (Волинська область);
Біосферний резерват «Деснянський» (Сумська область);
Біосферний резерват «Розточчя» (Львівська область).

Крім того, в Україні є три ділянки транскордонних біосферних резерватів, а саме: Дунайський біосферний заповідник (Одеська область) у складі українсько-румунського біосферного резервату «Дельта Дунаю», Ужанський національний природний парк (Закарпатська область) разом з регіональним ландшафтним парком «Надсянський» (Львівська область) у складі українсько-польсько-словацького біосферного резервату «Східні Карпати», Шацький біосферний резерват (Волинська область) у складі транскордонного українсько-білорусько-польського біосферного резервату «Західне Полісся».

У 2012 році відповідно до пункту «а» частини третьої статті 12 Закону України «Про міжнародні договори України» було затверджено Угоду між урядом України, урядом Республіки Білорусь та урядом Республіки Польща про створення транскордонного біосферного резервату «Західне Полісся» площею 75,074 тис. гектарів (розпорядження Кабінету Міністрів України від 11.07. 2012 № 621), а 6 вересня 2012 року у м. Варшава (Республіка Польща) відбулася церемонія вручення Сертифікату ЮНЕСКО про приєднання транскордонного біосферного резервату «Західне Полісся» до Всесвітньої мережі біосферних резерватів ЮНЕСКО.

Структура кількості та площ територій і об'єктів природно-заповідного фонду України (станом на 01.01.2010, дані Державної служби заповідної справи)

Категорія	Кількість		Площа	
	об'єктів	% від загальної кількості	Тис. га	% від загальної площі
Заповідники:				
природні	19	0,2	198,7	5,7
біосферні	4	0,1	246,4	7,1
Національні природні парки	38	0,5	1001,8	28,7
Заказники:	2853	37,5	1257,5	36,1
загальнодержавного значення	306	4,0	419,7	12,1
місцевого значення	2547	33,5	837,8	24,0
Пам'ятки природи:	3203	42,1	26,5	0,8
загальнодержавного значення	132	1,7	5,8	0,2
місцевого значення	3071	40,4	20,7	0,6
Ботанічні сади:	27	0,4	1,9	0,05
загальнодержавного значення	18	0,2	1,8	0,05
Зоологічні парки:	12	0,2	0,4	0,01
загальнодержавного значення	7	0,1	0,1	+
місцевого значення	5	0,1	0,3	0,01

Дендрологічні парки:	54	0,7	1,7	0,04
загальнодержавного значення	19	0,2	1,4	0,03
місцевого значення	35	0,5	0,3	0,01
Парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва:	542	7,1	13,4	0,4
загальнодержавного значення	88	1,1	6,0	0,2
місцевого значення	454	6	7,4	0,2
Регіональні ландшафтні парки	55	0,7	639,5	18,3
Заповідні урочища	800	10,5	97	2,8
Всього:	7607	100,0	3484,8	100,00
в тому числі;				
загальнодержавного значення	631	8,3	1881,7	
місцевого значення	6976	91,7	1603,1	
Заказник загальнодержавного значення (Чорне море)	1		402,5	

Примітка:

В таблиці наведені кількість і площі всіх існуючих територій і об'єктів ПЗФ України.

ЗАПОВІДНІ ПЕРЛИНИ ЛЬВІВЩИНИ

Зараз людство опинилося у тій “точці відліку”, коли екологічно обґрунтована стратегія запобігання подальших втрат біорізноманіття повинна розглядатися не інакше як в контексті виживання людства. За таких обставин великого значення набуває збереження всіх складових частин біорізноманіття, зокрема, природних екосистем з багатофункціональними зв'язками, що забезпечують стійке відтворення в нестабільному навколишньому середовищі. Тому його охорона, а в ширшому контексті охорона біосфери, пріоритетне не лише екологічне та економічне, але й соціальне завдання, яке повинне вирішуватися як на регіональному, так і на державному та глобальному рівнях.

Охорона природи особливо актуальна для густозаселеної Львівської області, розташованої у басейнах Дністра, Сяну та Західного Бугу. Мало збереглося на Україні природних територій, де б так гармонійно поєднувались простори рівнинні ландшафти Опілля з гірськими пралісами та різнобарвними полонинськими луками Карпат, як на Львівщині. Львівщина, площа якої становить 21,8 тис. кв. км. (3,6% території України) – не лише унікальний у природничому та ландшафтному – географічному відношенні край, а й важливий культурний осередок Галичини, історичні корені якого зв'язані із славним Галицько–Волинським князівством. Наші предки, що споконвіку заселяли рідну землю, завжди шанували її багатства, вбачаючи у цьому запоруку не лише свого матеріального добробуту, а й духовного розвитку та економічно забезпеченого життя майбутніх поколінь.

Якщо подолати територію області з півночі на південь, зі сходу на захід, то можна побачити, як чергуються типові ландшафти Малоого Полісся з характерними для них

сосновими та сосново – дубовими лісами. До нього прилягає Розточчя, де проходить вододіл між басейнами Балтійського та Чорного морів і тому лісові масиви мають тут важливе водорегулююче значення. Далі – розташоване Опілля, що було колись багатою житницею Княжого Львова. Південніше простягається горбисте Передкарпаття з висопродуктивними грабово – дубовими, буковими, ялицево – буковими та ялицево – дубовими лісами. За ними починаються мальовничі Сколівські Бескиди з найвищою на Львівщині вершиною Пікуй, висота якої 1405 м. н. р. м. Тут природна колиска субетносу бойків, життя та хоробрість яких у боротьбі з татарською навалюю так яскраво описав Іван Франко в історичній повісті „Захар Беркут”. Серед букових та смерекових лісів на бескидській вершині Маківка споруджено пам’ятник 50 українським січовим стрільцям, загиблим під час Першої світової війни в 1915 році. Під час Другої світової війни пралісові масиви Бескид служили надійним захистом воякам УПА, які боролися за незалежність України. Місця їх боїв та поховань ретельно охороняються.

Знайомлячись із споконвічною природою згаданих фізико–географічних районів, кожна людина сприймає її по своєму. Лісівники, наприклад, насамперед оцінюють лісосировинні ресурси, що мають вагомое економічне значення, агрономи – родючість полів і трав’янистих лук, мисливці – стан популяції диких звірів та птахів.

Але не всі достатньо усвідомлюють собі в яких складних і нерозривних природних взаємозв’язках знаходяться компоненти екосистем і наскільки вони вразливі до нерозумного втручання у їхній зрівноважений стан, який формувався століттями і порушення якого може стати причиною виникнення різних небезпечних явищ у довкіллі. Для прикладу відзначимо, що в гумідному регіоні Карпат, де випадає від 800 до 1500 мм і більше річних опадів, стиглі букові та ялицево – букові ліси здатні затримувати своїми могутніми кронами 25% опадів, переводити поверхневий стік води у внутрігрунтовий і, таким чином, підтримувати нормальний гідрологічний режим у Дністрі та його притоках. Зниження протягом останніх століть лісистості в Карпатах є однією з причин виникнення катастрофічних повеней, в тому числі і у липні 2008 р. Щоб знизити небезпеку повеней потрібно збільшувати лісистість у гірських районах з метою збереження постійності лісового середовища та лісового покриву.

Використовуючи природні ресурси, не всі замислюються й над тим, що здоров’я людини в різних аспектах безпосередньо пов’язане з природним середовищем, над тим, що природа – першоджерело не лише всіх матеріальних благ, а й духовної та естетичної насолоди. Отже, охорона природи – охорона життєвого середовища людини. Тому ці питання повинні розглядатися комплексно в еколого-економічному, соціальному, культурному, дидактичному і навіть моральному аспектах. Адже розвиток продуктивних сил та покращення добробуту народу неможливі без раціонального використання, відтворення і збагачення природних ресурсів.

Львівщина – одна з найгустонаселеніших областей України, де щільність населення становить понад 118 осіб на квадратний кілометр (при середній щільності в державі 78 осіб). Агрокультурний період на цій території триває від однієї тисячі років у гірських районах до 6 – 7 тисяч років у рівнинних. За цей час змінилося від 40 до 240 поколінь, кожне з яких, вдосконалюючи знаряддя праці, щораз інтенсивніше впливало на природне середовище. Зокрема, такий вплив став зростати з другої половини XVIII ст., коли посиленого розвитку почало набувати машинно-індустріальне виробництво, небажані наслідки якого стали проявлятися в екологічній сфері.

В області, що розташована в широколистяній лісовій зоні, існують сприятливі ґрунтово-кліматичні умови для формування високопродуктивних листяних та

хвойних лісів, які мають вагомe значення для підтримання екологічної стабільності у навколишньому середовищі. Загальна площа лісових та інших лісовкритих земель області становить 693,8 тис. га, що становить 31,8 % території області. У минулому на місці корінних листяних та хвойно-листяних лісів було створено 19,6 тис. га смерекових монокультур, які виявилися біологічно нестабільними і тому потребують реконструкції. Потребують системного покращення екологічного стану ліси обласного комунального спеціалізованого лісogосподарського підприємства «Галасільліс», які воно успадкувало від колишніх колгоспів. Вони потребують покращення вікової, ценотичної структури та санітарного стану.

Найціннішим нашим природним ресурсом є ґрунти. На Львівщині на одну людину припадає лише 0,38 га орної землі. Через нераціональне землекористування водною та вітровою ерозією охоплено більше половини земельного фонду. На території Червоноградського вугільного басейну та колишніх Яворівського та Роздольського виробничих об'єднань «Сірка» тисячі гектарів землі потребують рекультиватії.

За сучасної доби розвитку цивілізації антропогенний прес на довкілля став настільки глобальним, що академік В. І. Вернадський прирівняв його до геологічних сил, які впливають на еволюцію біосфери. Саме тому негативний антропогенний вплив має бути суворо контрольованим і регульованим. На цьому ґрунтується екологічна стратегія охорони природного середовища як у регіональному, так і глобальному масштабах.

Серед завдань природоохоронної роботи на Львівщині одним із пріоритетних є територіальна охорона, що полягає у збереженні лісових, лучних та водних екосистем, що мають наукову, екологічну, соціальну, оздоровчу та ландшафтно-естетичну цінність.

Львівщина посідає особливе місце серед інших областей України, оскільки вздовж її території на відстані понад 271 км проходить державний кордон з Республікою Польща. Для прикордонних зон в Бескидах, на Розточчі, в басейні Західного Бугу властивий ряд важливих екологічних проблем, які потребують спільного вирішення. Це стосується і створення у транскордонній зоні спільних заповідних об'єктів. На території області беруть початок транскордонні водні артерії – Дністер, Сян, Західний Буг. Охорона лісів у їх басейнах, підтримання нормального гідрологічного режиму та забезпечення чистоти води – важливе природоохоронне завдання.

Завдяки різноманітності природних ландшафтів, ґрунтових і кліматичних умов, Львівська область є досить своєрідною у біогеографічному відношенні. В її межах дикоросла флора налічує приблизно 1770 видів судинних рослин (всього в Україні зростає понад 4500 видів). Такий же різноманітний за видовим складом і тваринний світ. На жаль, чимало видів диких тварин (дикий бик тур, дикий кінь тарпан, дрофа та ін.) зникло з вини людини. В області понад 360 видів вищих рослин та понад 125 видів безхребетних і хребетних тварин підлягають охороні. Найкращі умови для збереження популяцій видів, що зникають забезпечуються в системі територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

Львівщина володіє унікальними бальнеологічними ресурсами. Трускавецький, Моршинський та інші санаторно-курортні комплекси мають не лише державне, але й міжнародне значення.

В області чимало рукотворних природних пам'яток: ботанічних садів, дендропарків, парків – пам'яток садово-паркового мистецтва.

Рівнинні, а особливо гірські ландшафти Львівщини, відзначаються багатим рекреаційним потенціалом і мають вагомe соціальне значення. Для розвитку рекреаційної

і туристичної діяльності створена мережа національних природних та регіональних ландшафтних парків. У справі обґрунтування розширення природно-заповідного фонду значна заслуга належить Львівським вченим, державному управлінню охорони навколишнього природного середовища, управлінню лісового та мисливського господарства, громадським природоохоронним організаціям.

Заповідні території мають багатогранне значення. Їх цілком слушно називають «лабораторіями природи». Адже в них сконцентрований її багатотисячолітній спадок біорізноманіття, який треба використовувати в різних сферах природокористування та відтворення відновних природних ресурсів. Заповідні об'єкти слугують природною базою для екологічного моніторингу за природними і антропогенними змінами у довкіллі, а також місцем для екологічної освіти, проходження навчальної практики студентами вищих та середніх навчальних закладів і виконання дипломних і магістерських робіт на природоохоронну тематику.

Охороняючи природне довкілля, як середовище нашого життя, ми виконуємо не лише свій громадянський обов'язок, але й обов'язок перед наступними поколіннями, бо ж не маємо морального права бездумно експлуатувати багатства природи, які належать також і їм. Дотримуючись такої природоохоронної стратегії можна забезпечити сталий економічний і соціальний розвиток та екологічну безпеку Львівщини.

Історичний нарис природоохоронних досліджень

В українського народу як етносу землеробського шана до рідної природи, до землі предків та лісів має давні традиції. Про це свідчать крилаті народні прислів'я «Земля – Божий дар», «Земля свята», «Земля – мати-годувальниця». Вже у збірнику норм давньоруського права Ярослава Мудрого «Руській Правді» були окремі положення про охорону рідкісних, переважно мисливських звірів та пам'ятних дерев. У статті 73 цього збірника записано таке: «Якщо хтось зрубає дуба із познакою або на межі, той заплатить 12 гривень штрафу».

Належну увагу приділяли українські гетьмани збереженню цінних дубових лісів, в яких заготовлялась деревина для військових укріплень та козацьких човнів. Богдан Хмельницький указом від 5 червня 1656 р. заборонив «робити шкоду» в лісах Максаківського монастиря. Гетьман Іван Скоропадський видав 12 липня 1721 р. спеціальний Указ щодо припинення рубки Елинської діброви Троїцько-Іллінського монастиря в околицях Чернігова. У 1721 р. гетьман Данило Апостол наклав заборону на рубку лісу «для потреб гуралень» (Борейко, 1997). Ці та інші документи свідчать про мудрість керівників нашої держави щодо збереження природних багатств.

Чимало прикладів шанобливого ставлення до окремих пам'яток природи і з боку місцевого населення. На Львівщині в околицях села Підгірне на одному з пагорбів охороняються пам'ятні дерева «Дуби Богдана Хмельницького», де за народним переказом був розташований штаб гетьмана в час облоги Львова в 1648. У селі Кульчиці Самбірського району, де народився Петро Сагайдачний, охороняється віковий пам'ятний дуб гетьмана українського козацтва.

Для охорони витоку Західного Буга в селі Підбужжя поставлено пам'ятник Божій Матері. Після ліквідації 1848 р. в Австро-Угорщині панщини, в Галичині в багатьох селах біля храмів висаджували і ретельно охороняли дуби і липи як символ вільності.

Особливу увагу щодо збереження природної спадщини приділяли вчені-натуралісти. Завдяки зусиллям орнітолога, краєзнавця і природоохоронця графа Володимира Дідушицького (засновника Природознавчого музею у Львові) в околицях с.

Пеняки Бродівського повіту в 1886 р. було взято під охорону цінний біотоп з гніздов'ями орлана-білохвоста у природному буковому пралісі площею 40 моргів, який зберігся на східно-європейській межі ареалу бука. Парламент Австро-Угорщини офіційно затвердив його як «Пам'ятку Пеняцьку». Це був перший заповідний об'єкт в сучасних межах України і один з перших заповідних лісових масивів у Європі. На його базі в 1997 р. в Пеняцькому лісництві ДП «Золочівський лісгосп» на площі 35 га створено лісовий заказник «Пам'ятка Пеняцька». Для ознайомлення відвідувачів Львівського Природознавчого музею з колекціями тварин В. Дідушицький (Dzieduszicki, 1895) видав спеціальний путівник.

На теренах Галичини в австро-угорський період цікаві ботаніко- і зоогеографічні дослідження провели польські та українські біологи (Zawadski, 1840; Pietruski, 1840, Nowicki, 1866; Barta, 1866; Hüchel, 1868; Trusz, 1884; Woloszczak, 1887, 1893, 1894, Łomnicki, 1903 та ін.). У 1904 р. Міністерство освіти Австро-Угорщини видало спеціальний циркуляр щодо збору відомостей про цінні пам'ятки природи. На теренах Галичини таку інформацію збирав польське товариство ім. Коперніка у Львові. Згодом ботанік М. Рациборський (Raciborski, 1910) опублікував їх у часописі Космос.

Ландшафтне та природно-географічне різноманіття Львівської області зумовило створення на її території значної кількості об'єктів природно-заповідного фонду. На території Львівської області функціонує 350 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 157,5 тис. га, що складає 7,2 % від площі території області. 25 заповідних об'єктів області мають загальнодержавне та 325 об'єктів - місцеве значення.

У 2014 році природно-заповідний фонд області поповнився ще 3 об'єктами. Львівською обласною радою прийнято рішення про створення:

1. Парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва місцевого значення «Парк 7-ої міської комунальної лікарні м. Львова» (сmt. Брюховичі площа 1,4 га).
2. Ботанічної пам'ятки природи «Франковий дуб» (м. Львів, точковий об'єкт).
3. Регіонального ландшафтного парку «Стільське Горбогір'я» (в межах Миколаївського, Пустомитівського, Перемишлянського районів на площі 8909,9 га).

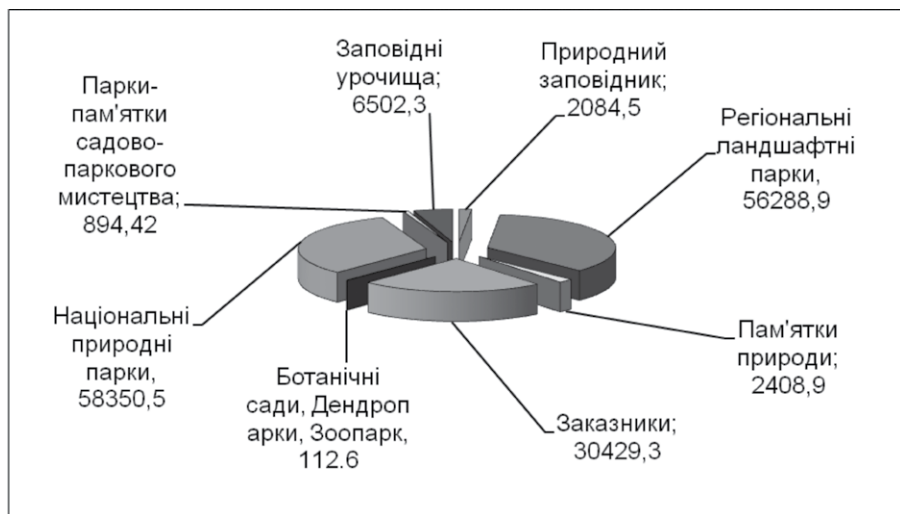
Структура природно-заповідного фонду Львівщини

Категорії територій та об'єктів ПЗФ	Кількість, шт.	Площа, га
Природні заповідники	1	2084,5
Національні природні парки	3	58350,5
Регіональні ландшафтні парки	5	56288,9
Заказники загальнодержавного значення	9	3303,0
Заказники місцевого значення	34	27583,6
Пам'ятки природи загальнодержавного значення	2	592,8

Пам'ятки природи місцевого значення	181	1772,0
Заповідні урочища	48	6502,3
Ботанічні сади загальнодержавного значення	2	41,2
Ботанічні сади місцевого значення	1	1,5
Дендрологічні парки загальнодержавного значення	2	64,0
Зоологічні парки місцевого значення	1	5,9
Парки-пам'ятки садово-парково мистецтва загальнодержавного значення	6	115,3
Парки-пам'ятки садово-парково мистецтва місцевого значення	55	779,12
РАЗОМ	350	157484,6

Понад 80% всієї площі природно-заповідного фонду Львівщини займають лісові формації та угруповання, значно нижчий відсоток лучних, лучно-степових, лучно-болотних та водно-болотних формацій.

Найбільшу площу в структурі природно-заповідного фонду області займають національні природні парки - Сколівські Бескиди, Яворівський і новостворений "Північне Поділля" – 58,4 тис. га, або більше 39 % загальної площі території та об'єктів ПЗФ, регіональні ландшафтні парки – 56,3 тис.га (35,75 % площі ПЗФ) та заказники – 30,4 га (22,95 % площі ПЗФ)

Біосферний резерват «Розточчя»

29 червня 2011-го року ЮНЕСКО ухвалило рішення про включення української частини міжнародного Біосферного резервату «Розточчя» до Світової мережі біосферних заповідників. Ідея створення міжнародного українсько-польського резервату «Розточчя», починаючи ще із кінця 1990-х років, неодноразово підіймалась у наукових колах обох країн однак, реальних рис вона набула лише із реалізацією низки міжнародних грантових проєктів. У першопочатковому плані резерват мав мати кластерну структуру, тобто поділений на окремі, не з'єднані між собою ділянки, проте, такі проєкти не схвалюються Програмою МАБ ЮНЕСКО. Тому у рамках проєкту ТАСІС «Інтегрований розвиток Розточчя» у 2000-му році було розроблено концепцію суцільного резервату, створивши регіональний ландшафтний парк «Равське Розточчя», який слугував би природним коридором між Українським та Польським Розточчями.

Площа біосферного резервату складає 74416,0 га, з яких природне ядро – 3314,6 га, буферна зона – 10874,2 га й транзитна зона – 60227,2 га. Біосферний резерват створений за концепцією Севільської стратегії, коли територія об'єднує як природо-заповідні території – ядра, так й землі співробітництва – транзитні зони, які належать місцевим громадам і не є заповідними. До складу Біосферного резервату «Розточчя» увійшло п'ять заповідних об'єктів: Природний заповідник «Розточчя» (площа 2084.5 га), Яворівський національний парк (7078.6 га), Регіональний ландшафтний парк «Равське Розточчя» (19103 га), орнітологічний заказник «Янівські чапли» (16 га) та заповідне урочище «Немирів» (276 га).

Основна мета біосферного резервату «Розточчя» – це збереження біорізноманіття, проведення наукових досліджень, розвиток місцевих громад, відродження традиційних ремесел, народних промислів, невиснажливе природокористування, підтримку вирощування екологічно чистої сільськогосподарської продукції, збереження історико-культурної спадщини, проведення еколого-освітньої діяльності, розвиток зеленого туризму.

Природний заповідник «Розточчя»

На головному європейському вододілі, у межах території України і Польщі, розташований унікальний у фізико-географічному, ландшафтному та біогеографічному відношенні район – Розточчя. Його назва пов'язана з тим, що тут беруть початок багато річок і потічків, які є притоками Дністра, що впадає в Чорне море та Сян і Західний Буг, що належать до басейну Балтійського моря. Розточчя починається в околицях Львова і простягається вузьким горбистим пасмом (15-20 км завширшки) на 60 км у північно-західному напрямку до кордону з Польщею і на її території до м. Красніка.

Природний заповідник «Розточчя» створено постановою Ради Міністрів УРСР № 403 від 5 жовтня 1984 року на базі державного заказника місцевого значення «Страдчанський ліс» та заповідного урочища «Королева гора». Його площа становить 2084,5 га, протяжність території з півночі на південь – 8 км, із заходу на схід – 12 км. На півночі та сході заповідник межує з Яворівським національним природним парком.

Заповідник створено з метою збереження у природному стані території з унікальним поєднанням природних комплексів Західноукраїнської лісостепової фізико-географічної провінції та забезпечення природної бази для досліджень.

Сучасний рельєф Розточчя складається з горбистих пасм і горбів. Абсолютна висота окремих горбів становить 380-390 м, найбільша – 395 м (Гострий Горб), відносна висота над дном долини р.Верещиця – 60 м.

Територія заповідника представляє трьома грядовими підвищеннями. По її межах протікають річки Верещиця та її притока Ставчанка, на яких розташований каскад ставів, найбільшим з яких є Янівський став площею 207 га.

Рельєф Розточчя зумовлює шляхи перенесення повітряних мас: тут переважають вітри західного і південно-західного напрямків взимку та західних і північно-західних влітку. Відзначається часте надходження вологих мас з Балтики, що призводить до високої вологості повітря і значної кількості опадів (673 мм за рік), максимум яких спостерігається в літній період. Середньорічна температура повітря становить +7,6°C, січня – -3°C і липня – +17,5°C. Тривалість вегетаційного періоду в районі заповідника становить 212 -220 днів, зима м'яка, з частими відлигами.

Особливості рельєфу, ґрунтового покритву, мікроклімату зумовили формування унікальної лісової та лучно-болотної рослинності. Тут перекриваються ареали ряду європейських та євразійських деревних порід.

З півночі прилягає Мале Полісся з сосновими лісами, болотами і луками. Зі сходу і з півдня розташоване Подільське плато, вкрите лісовою і степовою рослинністю, яка місцями збереглась і потребує активної охорони. З південного заходу близько підходять Карпати з буковими, ялиновими, ялицевими лісами.

На вершинах пагорбів переважають природні букові ліси (*Fagetum sylvaticae*), вони займають ділянки дернових ґрунтів з поверхневим заляганням продуктів вивітрювання вапняків (рендзини). Компонентами букових лісів рівнинного типу є клен гостролистий (*Acer platanoides*), явір (*A. pseudoplatanus*), липи серцелиста і широколиста (*Tilia cordata*, *T. platyphyllos*). Підлісок майже відсутній, зрідка росте вовче лико (*Daphne mezereum*). Трав'яний покрив у бучинах, через малу освітленість, розвинутий слабо і сформований такими мега- та мезотрофами: копитняк європейський (*Asarum europaeum*), анемона дібровна (*Anemone nemorosa*), печіночниця звичайна (*Hepatica nobilis*), осока пальчата (*Carex digitata*), купина багатоквіткова (*Polygonatum multiflorum*), вороняче око (*Paris quadrifolia*), зірочник середній (*Stellaria media*), зеленчук жовтий (*Galeobdolon luteum*). В заповіднику поширені фрагменти бучин карпатського типу, де представлені елементи гірської флори, які не трапляються на Поділлі (*Aposeris foetida*, *Luzula sylvatica*, *Polygonatum verticillatum*, *Dentaria glandulosa*).

Підніжжя пагорбів укриті середньовіковими і пристигаючими широколистяними та мішаними дубовими лісами (*Quercetum roboris*) з домішкою бука, клена гостролистого, клена-явора, липи серцелистої, зрідка – сосни звичайної. Другий ярус формує граб звичайний. Підлісок формують ліщина звичайна (*Corylus avellana*), черемха звичайна (*Padus avium*), горобина звичайна (*Sorbus aucuparia*), бузина чорна (*Sambucus nigra*), крушина ламка (*Frangula alnus*), глід одноматочковий (*Crataegus monogina*), бруслина бородавчата (*Euonymus verrucosa*).

Дубові та грабово-дубові ліси займають нижні частини схилів, невисокі пагорби. На рівних плоских ділянках з дерново-глейовими ґрунтами поширені діброви: ліщиново-трясуноквидно-осокові, на пологих схилах – ліщиново-підмаренникові, ліщиново-конвалієві. В урочищі Горбки на площі понад 100 га поширений дуб скельний.

На бідніших ґрунтах легкого механічного складу на дерново-підзолистих глинисто-піщаних або супіщаних зростають сосново-дубові та сосново-дубово-букові

ліси. Деревостани двоярусні: в першому ярусі ростуть сосна, іноді береза, у другому – дуби звичайний і скельний, рідше – бук, осика (*Populus tremula*), а у вологих місцях – вільха (*Alnus glutinosa*). Чагарниковий ярус розвинутий слабо, він включає поодинокі кущі бруслини бородавчастої та європейської (*Euonymus verrucosa*, *E. europaea*), крушини ламкої (*Frangula alnus*). Трав'яний ярус розвинутий добре, порослий такими оліготрофами та мезотрофами як верес звичайний (*Calluna vulgaris*), чорниця (*Vaccinium myrtillus*), бруслиця (*Vaccinium vitis-idaea*), орляк (*Pteridium aquilinum*), осока пальчата (*Carex digitata*), одинарник європейський (*Trientalis europea*), конвалія (*Convallaria majalis*).

В урочищі «Горбки» на невеликій площі поширені похідні деревостани – грабняки (*Carpinetum betuli*), березняки (*Betulaetum pendulis*). В заплаві р. Верещиця вузьку смугу утворюють чорновільхові молодняки II бонітету (*Alnetum glutinosae*). На невеликих ділянках у долині річки поширені пухнастоберезові ліси (*Betulaetum pubescentis*).

Соснові ліси представлені асоціаціями соснового лісу крушиново-квасеницевого, ліщиново-квасеницевого і ліщиново-конвалієвого. У підліску переважають ліщина звичайна та крушина ламка. У трав'яному покриві є як бореальні, так і неморальні види. Всього в заповіднику представлено понад 20 типів лісу.

У долині річки Верещиця збереглися осокові та сфагнові болота, які притаманні Поліссю. В урочищі «Заливки» ростуть рідкісні лучні та болотні види: осока Девела (*Carex davalliana* Smith), осока дводомна (*Carex dioica* L.), журавлина болотна (*Oxycoccus palustris* Pers.), синюха голуба (*Polemonium caeruleum*), береза низька (*Betula humilis*), вужачка звичайна (*Ophioglossum vulgatum*), різні види верб (*Salix myrsinifolia*, *S. rosmarinifolia*). На заболочених ділянках можна знайти комахоїдну рослину – росичку круглолисту (*Drosera rotundifolia*).

На території заповідника трапляються рослинні угруповання, занесені до Зеленої книги України (2009): угруповання звичайно сосново-букових лісів та грабово-звичайнососново-букових лісів, угруповання скельнодубово-звичайнососнових лісів, угруповання скельнодубово-звичайнодубових лісів угруповання букових лісів з домінуванням площу звичайного, угруповання буково-звичайнодубових лісів, угруповання буково-звичайнососнових лісів, угруповання формації берези низької, угруповання формації сальвінії плаваючої, угруповання формації глечиків жовтих та ін.

Станом на кінець 2013 року на території Природного заповідника «Розточчя» встановлено зростання 65 видів рідкісних вищих рослин, з них 34 занесені в Червону книгу України (2009), 40 - до Переліку регіонально рідкісних видів, що потребують охорони у межах Львівської області (2008), до Додатку I Бернської конвенції - 2 види судинних рослин: *Salvinia natans* (L.) All., *Cyripedium calceolus* L.; 2 види мохоподібних: *Dicranum viride* (Sull. et Lesq.) Lindb., *Drepanocladus vernicosus* (Mitt.) Warnst.

Стабільною чисельністю відзначаються ценопопуляції таких видів: *Galanthus nivalis* L., *Lycopodium annotinum* L., *Huperzia selago* (L.) Bernh. ex Schrank et Mert., *Cyripedium calceolus* L., *Neottia nidus-avis* (L.) Rich., *Gladiolus imbricatus* L., *Platanthera chlorantha* (Cust.) Reichenb.

У фауні хребетних заповідника виявлено представників всіх класів, що трапляються в Україні: 21 видів риб, 11 видів земноводних, 7 видів плазунів, 211 видів птахів, 48 види ссавців. Серед них 49 видів занесено до Червоної книги України, зокрема 2 види плазунів, 35 видів птахів, 12 видів ссавців.

З найбільш рідкісних у заповіднику перебувають лелека чорний (*Ciconia nigra*), орел-іхтіофаг – скопа (*Pandion haliaetus*), орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla*).

Фауна ссавців заповідника загалом включає типові представники Полісся та Лісостепу. До найпоширеніших ссавців заповідника належать: козуля (*Capreolus capreolus*), кабан (*Sus scrofa*), лисиця (*Vulpes vulpes*), лісова куниця (*Martes martes*), чорний тхір (*Putorius putorius*), заєць русак (*Lepus europaeus*). Багатий склад диких тварин приваблює в заповідні урочища вовків (*Canis lupus*), які впродовж останніх років спостерігаються регулярно. У даний час у заповіднику поширюється бобер річковий (*Castor fiber* L.), який проникає у заповідні урочища долиною річки Верещиці.

Із ссавців, занесених до Червоної книги, у заповіднику трапляється мала кутора (*Neomys anomalus*), що належить до дрібних водних комахоїдних. Найбільше рідкісних і зникаючих видів ссавців на Розточчі налічується серед рукокрилих. Серед кажанів заповідника до Червоної книги України занесено нічницю ставкову (*Myotis dasycneme*) та широкоуха європейського (*Barbastella barbastella*).

Досить чисельними у заповіднику є хижі ссавці – представники родини куніцевих. Це горностаї (*Mustela erminea*), видра (*Lutra lutra*), які занесені до Червоної книги України. Видра (*Lutra lutra*) та орлан-білохвостий (*Haliaeetus albicilla*) внесені до Європейського Червоного списку тварин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі.

Фауна безхребетних тварин сьогодні налічує понад 1656 видів, 26 видів комах, які трапляються у заповіднику, перебувають під особливою охороною і занесені до Червоної книги України, до Європейського червоного списку, списку Бернської конвенції.

На території заповідника є низка науково-дослідницьких об'єктів як лісотипологічний профіль А. П'ясецького, географічні культури сосни звичайної, моніторингові та фенологічні пункти і стаціонари, де науковці заповідника та інших наукових установ вивчають стан та зміни природного середовища.

У заповіднику проводиться активна еколого-освітня робота з молоддю, функціонує музей природи Розточчя, навчально-просвітницький екоцентр.

НАЦІОНАЛЬНІ ПРИРОДНІ ПАРКИ

Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» національні природні парки є природоохоронними, рекреаційними, культурно-освітніми, науково-дослідними установами загальнодержавного значення. Вони створюються з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів та об'єктів, які мають особливу природоохоронну, оздоровчу, історико-культурну, наукову, освітню та естетичну цінність.

На території національних природних парків з урахуванням природоохоронної, оздоровчої, наукової, рекреаційної, історико-культурної та інших цінностей природних комплексів та об'єктів, їх особливостей встановлюється диференційований режим щодо їх охорони, відтворення та використання згідно з функціональним зонуванням.

Одним з найважливіших завдань національних природних парків є збереження цінних природних та історико-культурних комплексів і об'єктів, туризм і рекреація. Рекреаційна діяльність на території національних природних парків є прямою інвестицією в економічний розвиток регіону. Еколого-просвітницька діяльність сприяє

підвищенню рівня екологічної культури місцевого населення та відвідувачів, співпраці з місцевим населенням, органами місцевої влади та самоврядування, громадськими організаціями, навчальними закладами.

Саме національні природні парки створюють унікальну можливість узгодження завдань охорони природи з потребами збалансованого використання природних ресурсів та відпочинком населення.

Яворівський національний природний парк

Яворівський національний природний парк створений 4 липня 1998 року на базі однойменного ландшафтного парку та прилеглих територій Старичівського та Магерівського військових лісгоспів.

Площа парку складає 7108 га, у тому числі 2915 га надані у постійне користування.

Підпорядкований Міністерству екології та природних ресурсів України, парк створений з метою відтворення і збереження типових і унікальних лісостепових ландшафтів та інших природних комплексів в межах Головного Європейського вододілу.

Яворівський НПП знаходиться у північно-східній частині Яворівського району, безпосередньо межуючи з південно-західною частиною Жовківського району Львівської області. Територія парку простягається своєрідним півмісяцем (від с. Верещиця Яворівського району до с. Крехів Жовківського району). Його протяжність з заходу на схід - 12-13 км, а з півночі на південь - від 2,5 до 12 км. На півдні парк межує з природним заповідником «Розточчя», а на півночі - з навчальним полем Яворівського навчального центру ЗОК МО України, відомим як Яворівський полігон.

Південніше території парку проходить автодорога міжнародного значення Львів - Краковець.

Яворівський національний природний парк знаходиться на території Українського Розточчя — одного з найцікавіших фізико-географічних районів Західної України. Українське Розточчя являє собою вузьке (в середньому 25 км) горбогірне пасмо довжиною 75 км, яке на півночі різко підіймається над Малим Поліссям. У південно-східній частині його проходить Головний Європейський вододіл, на схилах якого беруть початок річки, що належать до басейнів двох морів — Чорного і Балтійського.

Найбільшим водотоком, який протікає у західній частині парку, є річка Верещиця. У межах парку беруть свій початок допливи Верещиці: Ставчанка і Стара Ріка. На півночі парку знаходиться найбільша у межах Розточчя кількість джерел.

Рельєф парку являє собою поєднання крутосхилих горбів-останців, плато-подібних піднять, широких міжпасмових улоговин, терас і заплав річок. Підняття порізані глибокими (місяцями до 80—100 м) ярами, які місцеві жителі називають «дебрами». Численні мальовничі горби-останці з скельними виходами масивних вапняків та вапнистих пісковиків надають паркові неповторної своєрідності. Тут часто зустрічаються невеликі печери, понори та штоки карстового походження. Цікавими є також нав'язні вітром горби та дюни, вкриті сосновими борами.

Найвищою точкою на території парку є безіменна висота з відміткою 403,6 м західніше с. Млинки. Серед інших вершин виділяються: Булава (397 м), Кубин (378 м), Березняки (378 м), Болтова Гора (360 м), Вівсяна Гора (387 м).

Клімат парку характерний для Розточчя, що розміщене на межі впливу атлантичних повітряних течій із заходу та континентальних зі сходу. Середньорічна кількість опадів — 700 мм, а середньорічна температура — 1-7,5 °С. Найтепліший місяць року — липень (+17°С), а найхолодніший — січень (-4,2°С).

Серед ґрунтів парку найбільше поширені дерново-слабо-, середньо- та сильнопідзолисті піщані та глинисто-піщані ґрунти.

Більшість території національного парку вкрита лісом. Найпоширеніші грабово-дубові, сосново-дубові, соснові ліси, а в пониженнях — вільхові. Букові ліси мають обмежене поширення й приурочені до горбистих ландшафтів. Цікавими є острівні реліктові осередки смереки, ялиці та явора, які збереглися на північно-східній межі ареалу. Таке різноманіття деревних порід пояснюється тим, що через територію парку пролягає флористичний рубіж Середньої та Південно-Східної Європи, що супроводжується переходом широколистяних лісів у лісостеп. Тут проходить східна межа поширення дуба скельного, ялівцю, бука, південно-східна — сосни звичайної, північно-східна — ялиці білої. На скельних відшаруваннях є реліктові залишки степової рослинності.

На території Яворівського НПП виявлено 10 рослинних угруповань, занесених до Зеленої книги України: угруповання букових лісів з домінуванням плюща звичайного, угруповання букових лісів з домінуванням барвінку малого, угруповання грабово-серцелистолипово-букових лісів, угруповання звичайнососново-букових лісів та грабово-звичайнососново-букових лісів, угруповання буково-звичайнодубових лісів, угруповання скельнодубово-звичайнодубових лісів, угруповання ялиново-клеjkовільхово-звичайнососнових лісів та ялиново-повислоберезово-звичайнососнових лісів, угруповання звичайнодубових лісів з домінуванням плюща звичайного, угруповання буково-звичайнососнових лісів, буково-звичайнодубово-звичайнососнових лісів та грабово-буково-звичайнососнових лісів, угруповання звичайнососнових лісів звичайноялівцевих та звичайнодубово-звичайнососнових лісів звичайно ялівцевих.

Флора Яворівського національного природного парку налічує 711 видів рослин, що належать до 102 родин. З них 21 вид занесено до Червоної книги України: баранець звичайний, плаун річний, сальвінія плаваюча, лілія лісова, зозуліні черевички справжні, зозуліні сльози яйцелисті, гніздівка звичайна, булатка довголиста, булатка великоквіткова, булатка червона, коручка морозниковидна, любка дволиста, любка зеленоквіткова, коральковець тричінадрізаний, пальчатокорінники травневий, Фукса, м'ясо-червоний та плямистий, підсніжник білосніжний, білоцвіт весняний, пухирник малий.

В Яворівському НПП знайдено також 30 видів рослин, що є рідкісними у регіоні Розточчя, серед них: аконіт волотистий, костриця піщанолюбива, орлики звичайні, фегоптерис з'єднуючий, листовик сколопендровий та інші.

Тут зростає близько 200 видів лікарських рослин.

Крім того, серед рідкісних видів, виявлених на території парку, 15 видів знаходяться під охороною СITES, 2 види - під охороною Бернської конвенції.

Для Яворівського національного природного парку, як і в цілому для Розточчя, характерна висока лісистість (землі, вкриті лісом, займають 92,7%).

Оскільки на території національного парку переважають ліси, тут достатньо представлена лісова фауна. Серед безхребетних тварин особливим різноманіттям відзначається фауна комах. До Червоної книги України занесені такі види метеликів, як сінниця Геро, махаон, стрічка тополевий, райдужниця велика, сатурнії мала та велика, ванесса чорно-руда, мнемозина та інші. З рідкісних жуків трапляється вусач мускусний, а з бабок — красуня діва.

Фауна хребетних тварин Яворівського національного природного парку та його околиць налічує 299 видів, в тому числі: 25 видів риб, 11 – земноводних, 7 – плазунів, 204 – птахів і 52 – ссавців.

До багаточисельних належать сіра ропуха, жаби - озерна та трав'яна, до звичайних — квакша, жаба гостроморда, ящірки прудка та живородна, вуж звичайний. Дуже рідкісними видами є вуж водяний та мідянка, що занесена до Червоної книги України.

В орнітофауні парку переважають лісові види. Найчисельнішими є дрібні горобині птахи — зяблик, вільшанка, чорноголова кропив'янка, повзик, чорний та співочий дрозди, білошия мухоловка, вівчарики ковалик та жовтобровий. З хижих птахів найчастіше зустрічається канюк.

На ставах парку переважають крижень, червоноголова чернь, лиска, великий норець, звичайний мартин. Серед птахів, занесених до Червоної книги України, зустрічаються чорний лелека, гоголь, малий підорлик, скопа, сірий журавель, кульон великий, сірий сорокопуд, тетерук, орябок.

На вологих луках долини ріки Верещиця зустрічається деркач — вид, що віднесений до Європейського червоного переліку глобально вразливих видів.

Найбільш численним видом ссавців є козуля європейська, зустрічаються також дикий кабан, заєць русак, лисиця, білка, куниця лісова. До Червоної книги України занесені - видра річкова, норка європейська, горностай, тхір лісовий.

Зрідка на територію парку із сусідніх масивів заходять олень благородний та лось. За весь період діяльності Яворівського НПП на його території та околицях виявлено 51 вид хребетних тварин, занесених до третього видання Червоної книги України (2 види риб, 2 - плазунів, 30 - птахів і 17 – ссавців).

До Європейського Червоного списку занесені 12 видів хребетних тварин. Під охороною Бернської конвенції про охорону дикої флори та фауни на території парку перебуває 246 видів хребетних тварин. До переліку Бонської конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин включено 99 видів.

На території Яворівського НПП виявлено 40 видів комах, включених до Червоної книги України, 8 - до червоного списку МСОП, 14 - до Європейського червоного списку, 12 - до Бернської конвенції.

Регіон, в якому знаходиться Яворівський національний природний парк, надзвичайно багатий на археологічні та історико-культурні пам'ятки.

У прилеглих до парку населених пунктах знаходяться такі чудові зразки сакральної архітектури, як монастир Св. Миколая у Крехові (XVII- XVIII ст.). Комплекс монастиря включає церкву з чудотворними іконами св. Миколая і Верхратської Богородиці. Посилюють атракційність території скельний монастир (скеля Тимоша) та Святе джерело з капличкою Божої Матері, що знаходяться на маршруті „Крехівські святині» поблизу монастиря.

Другим за значенням історико-культурним об'єктом виступає Страдчанська гора - одна з релігійних святинь Галичини. Комплекс Страдецької гори включає: городище XI-XIII ст.; печерний монастир XI-XIII ст. з входом у вигляді каплиці-гrotу під назвою Церква Матері Божої Нерушимої Стіни та церкву Успіння Пресвятої Богородиці (1795 р.), що є однією з найдавніших кам'яних церков Львівщини та прекрасним взірцем галицької архітектури. Святинами на Страдецькій горі є могили о. Миколи Конрада та дяка Володимира Приймий, які були проголошені блаженними Папою Римським Іоаном Павлом II, а також копія чудотворної ікони Матері Божої Нерушимої Стіни.

Паломництво на літнього Миколая у Крехові та церковний відпуст у Страдчі на Успення Пресвятої Богородиці сприяють розвитку тут сакрального (релігійного) туризму.

У смт. Івано-Франкове збережено Троїцький костел з дзвіницею (1614 р.) з похованням матері останнього польського короля Станіслава Августа та церква Вознесіння Господнього (1831р.). В с. Лелехівка знаходиться Успенська церква (1739р.), а в колишньому селі Вишенька Велика залишилися руїни церкви св. Михайла.

Ці та інші цікаві та унікальні об'єкти представлені в екскурсійних маршрутах, що діють в Яворівському національному природному парку, а саме: «Страдч – Чорні озера», «Від Янова до Крехова», «Янів – в тіні минулої слави», «Яворівський військовий полігон – минуле і сучасність».

Природні багатства представлені на екологічних стежках Яворівського національного природного парку: «Стежка Івана Франка», «Крехівські святині», «Голуби», «Верещиця», «Головним Європейським вододілом», «Лелехівка».

На території Яворівського національного природного парку функціонує ряд рекреаційних баз («Верещиця», «Лелехівка», «Козулька», «Середній Горб», «Оселя Розточчя»), де створені умови для комфортного відпочинку. Відвідувачів чекають рекреаційні водойми: для купання та для риболовлі. Протягом світлового дня можна скористатися стаціонарними піднавісами, а для довготривалого відпочинку існують дерев'яні будиночки.

Особлива увага приділяється екологічному вихованню підростаючого покоління та формуванню екологічної культури місцевого населення. Для цього в Яворівському національному природному парку склалася ціла система ведення еколого-просвітницької діяльності, яка включає в себе проведення екологічних уроків, акцій, змагань, конкурсів тощо.

Найбільшою популярністю користуються такі екологічні акції як наприклад: «Свято зустрічі птахів», «День Довкілля», «Збережи лісову красуню», «Чиста Україна – чиста Земля» тощо.

Технічні можливості еколого-просвітницького центру Яворівського національного природного парку дозволяють організовувати тематичні семінари, конференції, презентації, демонструвати екологічні відеосюжети та фільми.

Яворівський національний природний парк тісно співпрацює з Розточанським Парком Народовим (Республіка Польща) у сфері охорони природи, моніторингу середовища, розвитку рекреації, туристики та екологічної освіти.

У 2011 році Яворівський НПП увійшов до складу української частини Міжнародного біосферного резервату «Розточчя», що включений ЮНЕСКО до Світової мережі біосферних резерватів. Окрім Яворівського НПП, до новоствореного об'єкту долучилися: Природний заповідник «Розточчя», Регіональний ландшафтний парк «Равське Розточчя», орнітологічний заказник «Янівські чаплі», заповідне урочище «Немирів», а також землі співробітництва, так звані «транзитні зони», які належать місцевим громадам і не є заповідними. Так до складу біосферного резервату «Розточчя» увійшло 65 населених пунктів Яворівського та 48 – Жовківського районів.

Національний природний парк «Сколівські Бескиди»

Національний природний парк «Сколівські Бескиди» створено Указом Президента України № 157 від 11 лютого 1999 року на базі лісового заказника загальнодержавного значення «Сколівський», а також частини території ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Зелеміль» та ландшафтного заказника місцевого значення «Майдан», заповідних урочищ «Дубинське», «Сопіт», «Журавлине».

Парк створено у басейнах р. Стрий та її притоки р. Опір на площі 35261 тис. га, з яких 24369,0 га передано парку в постійне користування, а 10892 га внесено до його складу без вилучення у постійного землекористувача (Сколівський військовий лісгосп). Межі парку переважно збігаються з межами природних територіальних комплексів і проходять вододільними хребтами та руслами річок.

Парк створено з метою збереження, відтворення і раціонального використання ландшафтів західної частини Українських Карпат з типовими та унікальними природними комплексами, що мають важливе природоохоронне, екологічне, естетичне, освітнє та рекреаційне значення.

За фізико-географічним районуванням парк розташований у межах районів Верхньодністровських та Сколівських Бескидів, займає північні макросхили останніх з абсолютними висотами від 600 до 1200 м. На північному заході хребет Сколівських Бескид межує з хребтом Парашки з найвищою вершиною 1268 м над р. м. Внутрішня частина Сколівських Бескид межує із Стрийсько-Санською верховиною.

Клімат парку м'який, помірно теплий і вологий. Зима з частими відлигами при температурі від 0 до +5°C. Тривалість вегетаційного періоду становить 180 днів. Середня температура січня – -4,5-6°C, липня – +15,6-18,0°C при максимальній +30°C і мінімальній –31°C. Опадів тут випадає 800-1100 мм на рік. Середня висота снігового покриву становить 39 см.

Ріки Стрий та Опір – типові гірські водні артерії з крутими обривистими берегами, дуже звивистим руслом і значною швидкістю течії. В період сніготанення і весняно-літніх довготривалих дощів вони стають багатоводними, рівень води стрімко підвищується, часто повторюються паводки.

Різноманітність ґрунтоутворюючих порід, гірський рельєф і відносна неоднорідність рослинності зумовили формування різних у генетичному відношенні ґрунтів. На гірських схилах сформувались бурі гірсько-лісові ґрунти, а на вершинах підвищень – дернові.

За останніми даними наукового відділу, флора парку налічує понад 600 видів судинних рослин. З них до Червоної книги України занесений 37 видів. Серед них баранець звичайний (*Huperzia selago*), плаун річний (*Lycopodium annotinum*), булатка довголиста (*Cephalanthera longifolia*), булатка червона (*Cephalanthera rubra*), билинець довгорогий (*Gymnadenia conopsea*), гніздівка звичайна (*Neottia nidus-avis*), гудайєра повзуча (*Goodyera repens*), зозулинець чоловічий (*Orchis mascula*), зозулинець салеповий (*Orchis morio*), зозулині сльози яйцелисті (*Listera ovata*), арніка гірська (*Arnica montana*), астранція велика (*Astrantia major*), тронянка півмісяцева (*Botrychium lunaria*), лунарія оживаюча (*Lunaria rediviva*), волошка карпатська (*Centaurea carpatica*), шафран Гейфелів (*Crocus heuffelianus*), пізноцвіт осінній (*Colchicum autumnale*), підсніжник білосніжний (*Galanthus nivalis*), лілія лісова (*Lilium martagon*) та ін.

На території НПП «Сколівські Бескиди» виявлено також 39 видів рослин, що є рідкісними. Серед них – аконіт молдавський (*Aconitum moldavicum*), аконіт строкатий (*Aconitum variegatum*), цибуля переможна (*Allium victorialis*), китник колінчастий (*Alopocurus geniculatus*), безщитник розсатвленолистий (*Athyrium distentifolium*), блехнум колосистий (*Blechnum spicant*) та ін. Тут зростає майже 200 видів лікарських рослин.

Рослинність парку типова для регіону Бескидів, де переважають корінні чисті й мішані букові та ялицеві ліси. Дуже рідко трапляються природні смерекові фітоценози, сформовані аборигенною формою смереки з гостролуस्कатиими шишками. Поширенішими є похідні смеречники, в яких замість аборигенної гостролуस्कатої переважає флехтонна туполуската некарпатська смерека. Є тут і культури ялиці, які створювалися в Бескидах у минулому столітті. У парку збереглися також фрагменти 150–200-річних букових фітоценозів пралісового типу (Майданське та інші лісництва).

Найбільші площі в парку займають хвойні породи (55.6%). Серед них переважають смерека звичайна та ялиця біла, насадження яких займають, відповідно, 72.6 та 26.3% від площі всіх хвойних деревостанів.

Фауна безхребетних має найбільше видове різноманіття серед біоти, проте є найменш дослідженою.

У межах парку виявлено 48 видів багатоніжок (*Myriapoda*), дев'ять з них є рідкісними видами. Серед них східнокарпатський вид (*Glomeris prominens*), рідкісний східноєвропейський підвид (*Strigamia pusilla pusilla*), звичайний, але не численний карпатський підвид (*Strigamia pusilla perkeo*).

Фауна хребетних тварин НПП «Сколівські Бескиди» та його околиць налічує 244 види, в т.ч. 20 видів риб, 12 видів земноводних, 6 видів плазунів, 154 види птахів, 52 види ссавців.

Серед представників іхтіофауни найчисельнішими є форель струмкова (*Salmo trutta m. fario*), голяк (*Phoxinus phoxinus*), бистрянк (*Alburnus bipunctatus*), звичайними видами – підуст (*Chondrostoma nasus*), вусач балканський (*Barbus meridionalis petenyi*), рибець (*Vimba vimba*), рідше трапляються харіус річковий (*Thymallus thymallus*), минь (*Lota lota*).

Поширеними і чисельними є тритон карпатський (*Triturus montandoni*) і альпійський (*Triturus alpestris*). Саламандра плямиста (*Salamandra salamandra*) є звичайним видом, але в суху, спекотну погоду її виявити важко. Активною стає в сутінках, вночі та зранку, в дощову погоду її можна бачити і вдень.

Фоновим видом є кумка жовточерева (*Bombina variegata*). Заселяє, головним чином, долини гірських річок. Чисельність виду, порівняно з іншими земноводними, є найстабільнішою. Квакша (*Hyla arborea*) – вид звичайний на узліссях листяних лісів з наявністю чагарників, вузьких річкових долинах. Поширені в біотопах парку також ропуха звичайна (*Bufo bufo*), жаба гостроморда (*Rana arvalis*), жаба озерна (*Rana ridibunda*).

Фоновими видами рептилій є ящірка прудка (*Lacerta agilis*) і живородна (*Lacerta vivipar*), звичайний вуж (*Natrix natrix*). Гадюка звичайна (*Vipera berus*) відносно малочисельна у лісах національного парку. В біотопічному відношенні цей вид надає перевагу добре прогрітим лісовим вирубоккам, малинникам та узліссям з достатньою кількістю густих чагарників. Цікавим представником в екосистемах національного парку є безнога ящірка – веретільниця ламка (*Anguis fragilis*), яку інколи плутають зі змією мідяною. Зрідка в екосистемах національного парку трапляється і справжня мідянка звичайна (*Coronella austriaca*) – невелика неотруйна змія.

В орнітофауні НПП «Сколівські Beskydy» налічується 160 види птахів. Тут зареєстровано 120 гніздових видів, з них 56 – осілі й належать переважно до групи дендрофільних птахів. Інші 63 гніздових види є перелітними і полишають на зиму територію парку. Найбільшу кількість видів налічує ряд горобцеподібних (*Passeriformes*) – 82 види.

Найповніше в національному парку представлений ряд дятлоподібних (*Piciformes*), що в Україні об'єднує 10 видів і всі вони трапляються в Сколівських Beskyдах. З них тільки дятел сирійський (*Dendrocopos syriacus*) поширився на території національного парку лише в останні 15-20 років. Найбільшим серед дятлів Європи є жовна чорна (*Dryocopus martius*). Вона не тільки очищує стовбури хворих дерев, але й забезпечує житлом найменшу в Європі сову – сичика-горобця (*Glaucidium passerinum*), занесеного до Червоної книги України.

Домінантом в біотопах є зяблик (*Fringilla coelebs*), а також типові лісові види вівчарики жовтобровий (*Phylloscopus sibilatrix*) і весняний (*Phylloscopus trochilus*), дрізд співочий (*Turdus philomelos*), щеврик лісовий (*Anthus trivialis*), синиця довгохвоста (*Aegithalos caudatus*). В орнітонаселенні вільхового лісостану присутні як типово лісові види: дрізд чорний (*Turdus merula*), гаїчка болотяна (*Parus palustris*), так і види, властиві для біотопів з розрідженою рослинністю та вологих місцеперебувань (очеретянка чагарникова (*Acrocephalus palustris*), кобилочка річкова (*Locustella fluviatilis*), шиглик (*Carduelis carduelis*), кропив'янка сіра (*Sylvia communis*).

На території виявлено 19 видів рідкісних і зникаючих птахів, занесених до Червоної книги України: скопа (*Pandion haliaetus*), лелека чорний (*Ciconia nigra*), лунь польовий (*Circus cyaneus*), орел-карлик (*Hieraaetus pennatus*), зміїд (*Circaetus gallicus*), підорлик малий (*Aquila pomarina*), беркут (*Aquila chrysaetos*) та ін. Це становить майже 13 % від загальної кількості видів птахів регіону і 28 % від числа всіх червонокнижних видів птахів. Тут також виявлено 2 види, занесені до європейського Червоного списку тварин і рослин, що перебувають під загрозою зникнення у світовому масштабі (могильник (*Aquila heliaca*) і деркач (*Crex crex*).

Із 14 видів рукокрилих, виявлених у Сколівських Beskyдах, найчисельнішими є лилик пізній (*Eptesicus serotinus*), вечірниця дозріра (*Nyctalus noctula*), нічніці водяна (*Myotis daubentonii*) та велика, менш поширені – нетопірі лісовий (*Pipistrellus nathusii*) та малий (*Pipistrellus pipistrellus*), лилик двобарвний (*Vespertilio murinus*), рідкісними – підковик малий (*Rhinolophus hipposideros*), нічніці довговуха (*Myotis bechsteinii*) та війчаста (*Myotis nattereri*), широковух європейський (*Barbastella barbastellus*).

Основну групу ссавців становлять лісові звірі – лисиця (*Vulpes vulpes*), звичайним видом є вовк (*Canis lupus*). З хижаків, занесених до Червоної книги України, на території парку трапляються ведмідь бурий (*Ursus arctos*), рись (*Lynx lynx*), кіт лісовий (*Felis silvestris*), видра (*Lutra lutra*), горностай (*Mustela erminea*).

На території НПП реакліматизований зубр європейський (*Bison bonasus*). Наявний досвід свідчить про можливість реакліматизації виду в Карпатах і, зокрема, в Сколівських Beskyдах. Зубри пристосувалися до складних гірських умов. На даний час на території парку нараховується 16 особин зубра.

Територію НПП «Сколівські Beskyды» населяє етнічна група українців – бойки. У населених пунктах, що належать до зони діяльності НПП, збереглися унікальні за своєю архітектурою церкви так званого «бойківського» стилю. Чимало їх є пам'ятками архітектури місцевого та загальнодержавного значення: церква святої Трійці, 1842 р. та дзвіниця, XIX ст.; церква св. Миколая, 1824 р. (с. Крушельниця); церква св. Параскевії,

1876 р. та дзвіниця XIX ст. (с. Коростів); церква та дзвіниця, 1824 р. (с. Корчин); церква, 1879 р. (с. Мита); каплиця Пресвятої Діви Марії, 1838 р. (с. Підгородці); Михайлівська церква, 1882 р. (с. Росохач); церква св. Михайла, XIX ст. (с. Сопіт); церква, XIX ст. (с. Урич). У гірських селах збереглися своєрідна архітектура житла, самобутні звичаї та розмовний діалект.

На території НПП знаходиться низка археологічних пам'яток та поселень: в околицях с. Крушельниця в урочищі Чертіж – археологічне поселення VII-III ст. до народження Христа; біля с.Сопіт в урочищі Копонь – могильник племені голіградської групи фракійського гальштату VII-II ст. до народження Христа; на околиці м.Сколе на березі р.Опір – язичницьке святилище IX-X ст.

Із найдавніших пам'яток Київської Русі біля с. Урич збереглися руїни Давньоруської фортеці «Тустань» XI-XIV ст. Зараз це Державний історико-культурний заповідник «Тустань». На території національного природного парку (на правому березі р. Опір) є могила київського князя Святослава Володимировича.

Цікавою пам'яткою природи є водоспад на р. Кам'янка. Вода широкою завесою спадає з шестиметрової висоти на кам'яні брили, що в хаотичному безладді нагромадились внизу. Унікальним об'єктом на території парку є озеро Журавлине (є ще й інші місцеві його назви – Мертве озеро, Морське око). Знаходиться воно в Сколівському лісництві біля с. Кам'янка. В цьому місці зростає рідкісна для НПП журавлина болотна, цілий ряд видів сфагнових мохів та інших рослин-гігрофілів.

Зараз функціонують і є привабливими для рекреації і туризму рекреаційні пункти, зокрема, «Водоспад на р. Кам'янка», «Колодка», «Павлів потік», «Майдан», «Тустань». Прокладено та промарковано еколого-пізнавальні стежки та маршрути в кількості 11 шт, найпопулярнішими серед них є: «Бучина», «Крокус», «На гору Лопата», «На водоспад», «Долино річки Кам'янки», «м. Сколе - г. Парашка – с. Майдан». Також на території парку промарковані: 2 кінні маршрути, 1 веломаршрут, 2 автомобільні маршрути. Також на території парку об'їзжені 2 туристичні притулки, які можуть приймати одночасно близько 160 особин.

Національний природний парк «Північне Поділля»

Національний природний парк «Північне Поділля» створено Указом Президента України від 10.02.2010 р. №156 «Про створення Національного природного парку «Північне Поділля» на території Бродівського, Буського та Золочівського районів Львівської області загальною площею 15587,92 гектара земель державної власності, у тому числі 5434,4 гектара земель, що надаються (в тому числі з вилученням у землекористувачів) національному природному парку в постійне користування, та 10153,52 гектара земель, що включаються до його території без вилучення.

Землі знаходяться на території 32 сільських рад, кількість ділянок – 217, які можна об'єднати у 138 відокремлених територій (кластерів). Найбільша відстань між ними, по прямій, на карті 58 км.

Національний природний парк «Північне Поділля» розташований у середній частині Гоголого-Кременського кряжу, який є північно-західним уступом Подільської височини. На території Парку абсолютні висоти становлять 380-440 м н.р.м. Це горбогірна територія, розчленована долинами та ярами, які утворені верхів'ями рік Іква, Стир, Золочівка, Західний Буг з півночі, а Золотої Липи, Стрипи, Серета з півдня.

Особливістю географічного положення Національного парку є те, що через його територію проходить частина Головного Європейського вододілу, який поділяє ріки Балтійського і Чорноморського басейнів.

В ботаніко-географічному плані територія НПП “Північне Поділля” належить до Карпатсько-Північнобалканської провінції Середньоевропейської лісової області, Української провінції лісостепу.

Своєрідність рослинного покриву північного краю Поділля, в межах якого розташований Парк, полягає в тому, що вона знаходиться на межі двох ботаніко-географічних і кліматичних провінцій Європейської лісової області: східноєвропейської з континентальним кліматом і центральноєвропейської з більш вологим кліматом. Саме на території Парку проходить сучасна межа поширення бука європейського. Саме тут збереглися і давні залишки степової рослинності.

За даними Наукового обґрунтування створення Національного природного парку «Північне Поділля» у регіоні парку було нараховано 1086 таксонів рослин, що належали до 466 родів та 43 родин. З них 16 видів ендеміків, та близько 240 погранично-ареальних видів. 65 видів включено до другого видання Червоної книги України (із яких 30 видів родини Орхідних), а також 215 видів що потребують охорони на регіональному рівні в межах області.

До складу Парку передано існуючі об’єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення «Гора Вапнярка», «Гора Лиса і Гора Сипуха», відомі за межами Львівщини об’єкти ПЗФ місцевого значення «Пам’ятка Пеняцька», «Підліська гора – гора Маркіяна Шашкевича», «Жулицька гора», «Св’ята гора», «Триніг», «Верхобузський», «Макітра», «Сасівська», «Ліс під Трудовачем», «Липа Богдана Хмельницького» (одне із найстаріших дерев липи в Україні, Національне дерево України). Для заказника «Макітра» маємо один із найдавніших в Україні списків рослин укладених Е.Клобером ще у середині XIX століття.

На території нацпарку виявлено 37 видів рослин занесених до Червоної книги України.

Із них на межі ареалів поширення у нацпарку зростають: анемона нарцисоквіткова (*Anemone narcissiflora* L.), баранець звичайний (*Hypersia selago* (L.) Bernh. ex Schrank et Mart.), береза низька (*Betula humilis* Schrank), білоцвіт весняний (*Leucojum vernum* L.), клокичка периста (*Staphylaea pinnata* L.), конюшина червонувата (*Trifolium rubens* L.), лунарія оживаюча (*Lunaria rediviva* L.), сашник іржавий (*Schoenus ferrugineus* L.), тофільдія чашечкова (*Tofieldia calyculata* (L.) Wahlenb.), язичок зелений (*Coeloglossum viride* (L.) S.Hartm.).

На території нацпарку відмічено зростання кохлеарії піренейської (*Cochlearia pyrenaica* DC) – єдине відоме зростання в Україні. В зоні діяльності нацпарку було відоме зростання сеслерії голубої (*Sesleria caerulea* (L.) Ard.) – теж як єдине в Україні. При проведенні спільних досліджень із працівником Державного природознавчого музею НАН України О.Т.Кузярним, на суміжній із територією нацпарку ділянці, виявлено ще одне зростання виду. На території, яка за проектом створення мала бути передана нацпарку, зростає скрученик приємний (*Spiranthes amoena* (M.Bieb.) Spreng) – єдине зростання в Україні. В Україні відомі також два зростання ситника тупопелюсткового (*Juncus subnodulosus* Schrank) – вони знаходяться в зоні діяльності та на території нацпарку.

Виявлені чисельні зростання відкашників осотовидного (*Carlina cirsioides* Klokov) і татарникилистого (*C. onopordifolia* Bess. ex Schaf. Kulcz. et Pawl.), зозулиних черевичків

звичайних (*Cypripedium calceolus* L.). Зростають також і інші види занесені до Червоної книги України : аконіт опушеноплодий (*Aconitum lassiocarpum* (Rchb.)Gayer), береза темна (*Betula obscura* A.Kotula), білинець довгорогий (*Gymnadenia conopsea* (L.) R.Br.), булатка великокріткова (*Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce), вовче лико пахуче (*Daphne cneorum* L.), гвоздика несправжньо-пізня (*Dianthus pseudoserotinus* Blocki), гніздівка звичайна (*Neottia nidus-avis* (L.) Rich.), горицвіт весняний (*Adonis vernalis* L.), змієголовник австрійський (*Dracocephalum austriacum* L.), зозулинець шоломоносний (*Orchis militaris* L.), зозуліні сльози яйцеподібні (*Listera ovata* (L.) R.Br.), зозульки м'ясочервоні (*Dactylorhiza majalis* (Rchb.) P.F.Hunt et Summerhayes) і травневі (*Dactylorhiza majalis* (Rchb.) P.F.Hunt et Summerhayes), ковила пірчаста (*Stipa pennata* L.), комонничок зігнутий (*Succisella inflexa* (Kluk) G.Beck), коручки болотна (*Epipactis palustris* (L.) Crantz), темно-червона (*Epipactis atro-rubens* (Hoffm.) Bess.) і широколиста (*Epipactis helleborine* (L.) Crantz), лілія лісова (*Lilium martagon* L.), любка дволіста (*Platanthera bifolia* (L.) Rich.), підсніжник звичайний (*Galanthus nivalis* L.), сверція багаторічна (*Swertia perennis* L.), сон-трава велика (*Pulsatilla grandis* Wender.) та широколиста (*Pulsatilla patens* (L.) Vill. s.l.), товстянка звичайна (*Pinquicula vulgaris* L.), тофільдія чашечкова (*Tofieldia calyculata* (L.) Wahlenb.), цибуля ведмежа (*Allium ursinum* L.).

Виявлено зростання занесених до Червоної книги України грибів – геріція коралоподібного (*Hericium coralloides* (Fr.) Gray.) та гриба-барана (грифола листувата – *Grifola frondosa* (Dicks.: Fr. Gray).

До списку додатку Бернської конвенції занесені 3 три види рослин які зростають на території нацпарку. До датку CITES – 8 видів, до Європейського Червоного списку – 1 вид.

Виявлено 18 видів рослин занесених до Регіонального списку охорони і які підлягають охороні на терені Львівської області. Це аконіт мінливий (*Aconitum variegatum* L.), багаторядник Брауна (*Polystichum braunii* (Sperm.) Fee), вишня степова (*Cerasus fruticosa* Pall.), волошка стиснута (*Centaurea stricta* Waldst. et Kit.), вужачка звичайна (*Ophioglossum vulgatum* L.), в'язіль увінчаний (*Coronilla coronata* L.), гвоздики армерійовидна (*Dianthus armeria* L.) і пишна (*Dianthus superbus* L.), жовтець Запаловича (*Ranunculus zapalowiczii* Pacz.), жовтозілля тіньове (*Senecio umbrosus* Waldst. et Kit.), зміячка пурпурова (*Scorzonera purpurea* L.), костриця макітринська (*Festuca macutrensis* Zapal.), купальниця європейська (*Trollius europaeus* L.), нечуй-вітрик оранжево-червоний (*Pilosella aurantiaca* (L.) Schultz), півники угорські (*Iris hungarica* Waldst. et Kit.), синяк руський (*Echium russicum* J.F.Gmel.), шипшина бедринцелиста (*Rosa pimpinelifolia* L.).

Територія парку і зона його знаходження безпосередньо межують, на півночі, із Рівненською, а на сході, із Тернопільською областями. Тому окрема увага приділялась і видам занесеним до списків регіональної охорони цих областей. Виявлено 20 видів рослин занесених до списків охорони у Рівненській та Тернопільській областях: аконіт молдавський (*Aconitum moldavicum* Hacq.), анемона лісова (*Anemone sylvestris* L.), астранція велика (*Astrantia major* L.), білозір болотний (*Parnassia palustris* L.), бруслиця (*Rhodococcum vitis-idaea* (L.) Avror.), вільха сіра (*Alnus incana* (L.) Moench.), вовчі ягоди звичайні (*Daphne mesereum* L.), воронець колосистий (*Actea spicata* L.), гвоздика польська (*Dianthus polonicus* Zapal.), герань темна (*Geranium phaeum* L.), голокучник дубовий (*Gymnocarpium dryopteris* L.)Newm.), живокіст Бессера (*Symphytum besseri* Zav.), жимолость пухнаста (*Lonicera xylosteum* L.), залізниця гірська (*Sideritis montana* L.), зубниця бульбиста (*Dentaria bulbifera* L.), кадило сарматське (*Melittis sarmatica* Klok.),

китятки гіркуваті (*Polygala amarella* Crantz), конвалія звичайна (*Convallaria majalis* L.), конюшина паннонська (*Trifolium pannonicum* Jacq.), купина кільчаста (*Polygonatum verticillatum* (L.) All.), льон жовтий (*Linum flavum* L.), орлики звичайні (*Aquilegia vulgaris* L.), осока низька (*Carex humilis* Leys.), первоцвіт високий (*Primula elatior* (L.) Hill.), пліщ звичайний (*Hedera helix* L.), росичка круглолиста (*Drosera rotundifolia* L.), самосил гірський (*Teucrium montanum* L.), сонцепіт звичайний (*Helianthemum nummularium* (L.) Mill.), таволожник (арункус) дводомний (*Aruncus dioicus* (Walt.) Fern.), тирлич звичайний (*Gentiana pneumonanthe* L.), тирлич хрещатий (*Gentiana crutiata* L.), тирличничок осінній (*Gentianella amarella* (L.) Voern.), цибуля гірська (*Allium montanum* F.W.Schmidt.), шоломниця висока (*Scutellaria altissima* L.).

На території парку відмічені три види комах занесених до Червоної книги України: бражник мертва голова (*Acherontia atropos* L.), махаон (*Papilio machaon* L.), подаларій (*Iphiclides podalarius* L.), ведмедиця велика (*Pericallia matronula* L.). Із незвичних та малопоширених у нашій місцевості комах відмічені богомол звичайний (*Mantis religiosa* L.), жук-носоріг (*Oryctes nasicornis* L.), малий винний бражник (*Deilephila porcellus* L.).

Сучасна фауна птахів території НПП «Північне Поділля» налічує 127 видів, ссавців - 41 вид. Серед них 22 види занесені до Червоної книги України (2009). Із них у 2012 році відмічені – жовна зелена (*Picus viridis* L.), лелека чорна (*Ciconia nigra* L.). Останній вид з року в рік зустрічається на території парку, влаштовує гніздівлі та розмножується. До додатку Бернської конвенції занесені 13 видів птахів які зустрічаються на території нацпарку. Серед них – синиця довгохвоста (*Aegithalos caudatus* L.), чапля велика біла (*Egretta alba* L.), чапля руда (*Ardea purpurea* L.). Чапля велика біла та руда на терені парку розмножуються.

Із ссавців занесених до Червоної книги України зустрічається видра річкова (*Lutra lutra* L.), - у нас, на жаль, на межі зникнення. У 2013 році на площі до п'ятидесяти гектарів виявлено поселення ховраха крапчатого (*Spermophilus suslicus* Gueld.) – із цим видом ще три десятки років тому велася боротьба, сьогодні він зникаючий, у Червоній книзі України подано дані про 4 місця поселення.

Територія НПП «Північне Поділля» багата унікальною історико-культурною спадщиною, мистецтвом, ландшафтними ресурсами, самобутніми традиціями та звичаями, а в поєднанні з вигідним географічним положенням є чудовою базою для розвитку найрізноманітніших видів і форм туризму та відпочинку.

Найбільш привабливими рекреаційно-туристичними об'єктами національного природного парку є об'єкти природно-заповідного фонду: геологічна пам'ятка природи місцевого значення «Скеля «Великий Камінь», комплексна пам'ятка природи загальнодержавного значення «Гора Вапнярка», ботанічна пам'ятка природи загальнодержавного значення «Гора Сипуха» і «Лиса гора», комплексні пам'ятки природи місцевого значення «Підлиська гора (Гора Маркіяна Шашкевича)», «Свята гора», «Геолого-ботанічна ділянка «Триніг», «Жулицька гора, гора Висока, гора Сторожиха». Рекреаційно-туристичну атрактивність природного парку для відвідувачів, окрім об'єктів ПЗФ складають й окремі території з мальовничими краєвидами, водними об'єктами та буковими пралісами. Рекреаційна діяльність в першу чергу спрямована на забезпечення попиту рекреантів на загальнооздоровчий, культурно-пізнавальний відпочинок, туризм.

Крім вищесказаного, на території НПП «Північне Поділля» наявна велика кількість історико-культурних об'єктів, що також є передумовою розвитку тут рекреаційно-туристичної діяльності: татарський пам'ятник поблизу с. Гологоро, пам'ятник

«Колтівський прорив», музей-садиба М. Шашкевича, дерев'яна Михайлівська церква 1697 року. Доповнюють туристичний потенціал парку Підгорецький, Олеський та Золочівський замки. Працівники парку відповідно до наявних рекреаційно-туристичних ресурсів розробляють туристичні та екскурсійні маршрути, які відповідають сучасним вимогам знакування: «Маркіянові місця», «Триніг», веломаршрути «По дну Сарматського моря», «Пагорби Золочів'я». В найближчій перспективі розглядається створення рекреаційних зон та наметового містечка для забезпечення сприятливих умов для відпочинку населення та відвідувачів парку.

Еколого-освітня робота у Національному природноому парку «Північне Поділля» спрямована на формування системи наукових знань, поглядів і переконань, які закладають основи відповідального та дієвого ставлення людини до навколишнього природного середовища.

Парк здійснює різнопланову діяльність у напрямку просвіти населення. Особлива увага звертається на роботу з молоддю, адже саме вона є майбутнім нашої країни. Сьогоднішні школярі незабаром стануть дорослими і від їх світоглядних позицій залежатиме якість дій на благо суспільства і природи.

Для цілеспрямованої та результативної еколого-просвітницької роботи національний природний парк «Північне Поділля» співпрацює з дошкільними закладами, управліннями з питань освіти, молоді та спорту Бродівського та Золочівського районів, Бродівським Дитячим Екологічним Парламентом, Золочівським районним центром соціальної реабілітації дітей-інвалідів, дитячим будинком «Рідний Дім», спортивно-оздоровчим літнім табором «Сокіл» Золочівського району.

РЕГІОНАЛЬНІ ЛАНДШАФТНІ ПАРКИ

Зараз спостерігається посилена увага до природи і, зокрема, підвищилось відвідування національних природних парків (НПП). Тому в багатьох випадках інтенсивний рекреаційний прес від'ємно впливає на паркові екосистеми. Щоби розвантажити національні парки від антропогенного тиску, виникла потреба створити для рекреаційних цілей регіональні ландшафтні парки (РЛП). Для них підбираються типові для певного регіону ландшафтні комплекси, які відзначаються сприятливими кліматичними умовами, природною атрактивністю та естетичним значенням і в яких результати теперішнього господарського впливу людини – забудова, використання природних ресурсів та інші види культурної діяльності узгоджені з навколишнім природним середовищем. На території регіональних ландшафтних природних парків не виключається господарська діяльність, проте її форми не повинні порушувати природних ландшафтних цінностей та їх рекреаційного значення. Окремі цікаві у науково-природничому значенні ділянки на території РЛП охороняються як пам'ятки природи.

Регіональний ландшафтний парк «Знесіння»

Регіональний ландшафтний парк «Знесіння», площею 312,0 га, оголошено ухвалою Львівської обласної ради народних депутатів № 327 від 02.12.1993 р. на (в т.ч., територія, надана парку в постійне користування, становить 153,7га). Крім цього, РЛП «Знесіння» має охоронну зону площею 473,61га.

Головне завдання парку – зберегти природні ландшафти і самобутній архітектурно-історичний ансамбль, пристосувавши його до рекреаційних потреб мешканців та гостей Львова.

Парк розташований у північно-східній частині Львова на території, де колись знаходилось підміське село з одноійменною назвою.

РЛП «Знесіння» – унікальний заповідний об'єкт такого типу, оскільки знаходиться в межах великого міста. Він розташований в межах природно-географічного пасма Розточчя, що й визначає його ландшафтне різноманіття. Досить високі пагорби, вкриті луками та лісопарковими насадженнями, чергуються тут з розлогими долинами, ярами та водоймами. За найвищими пагорбами «Знесіння» закріпились давні історичні топоніми: «Гора Лева», «Гора Баба», «Гора Хомиць», «Гора Стефана», «Род-Гора» тощо. До Другої світової війни схили цих пагорбів вкривали природні, типові для регіону Розточчя, ліси – букові, соснові, сосново-букові. В час розрухи, у воєнний період, ліси на Знесінні були львів'яни майже цілком вирубували для палива. Уціліли лише окремі невеличкі ділянки природних букових насаджень, які сьогодні є справжньою окрасою парку. На вирубаних ділянках після війни були створені культури, а частково насадження відновились природним шляхом. У флористичному значенні найцікавішою є Гора Хомиць, на південному схилі якої сформувався і зберігся до наших днів унікальний комплекс типової степової рослинності, не характерний для природних умов Західної України. Тут росте червонокнижний вид – зозулинець салеповий (*Orchis morio*), а також волошка лучна (*Centaurea jacea*), характерна для степової зони України. Незважаючи на значне антропогенне навантаження, в лісопарковій зоні Знесіння збереглися справжні грибні місця. У це важко повірити, але у сприятливі роки місцеві грибарі, яким відомі грибні місця, назбирають в день 40-60 (!) справжніх білих грибів, не кажучи про гливи, масляки, печериці.

Видовий склад іхтіофауни у паркових водоймах обмежений, переважно, карасем і плотицею. В останні роки з'явилися інтродуковані канадський сомик та йорж-ротан. У деяких місцях трапляються ставкові раки.

Орнітофауна РЛП «Знесіння» доволі різноманітна, типова для регіону Розточчя, що, правда, з деяким «урбаністичним» ухилом. Кількісно переважають горобцеподібні, яких в межах українського Розточчя налічується понад 100 видів. Скільки з них гніздиться, зимує та перебуває на території парку в період сезонних міграцій – достеменно невідомо. Найпоширенішим птахом-хижаком є сіра сова. Останніми роками у львівських парках все частіше трапляється сова довгохвоста (*Strix uralensis*), занесена до Червоної книги України, яка до цього вважалась типовим мешканцем Карпат. Представники яструбиних лише спорадично перебувають на території парку, однак тут не гніздяться. Із ссавців звичними є їжак європейський, куниця лісова, заєць-русак (особливо взимку) та різноманітні мишовидні.

У межах РЛП є багато цікавих пам'яток неживої природи: потоки Хомиць та Глибокій; геологічних (зкам'янілі залишки дерев та вапнякові відслонення з відбитками доісторичних морських організмів); історичних (поганське капище, «Світовидове поле», «Гора Баба», «Род-Гора» – єдине уціліле в місті поховання українських січових стрільців на меморіальному кладовищі Знесіння); археологічних (сліди поселень IV-II ст. до н.е., залишки слов'янських городищ X-XIII ст.); архітектурних (церква Вознесіння XVI-XX ст., костел св. Войцеха XVI ст., церква св. Іллі XVII ст.). Вони становлять значний інтерес для відвідувачів парку, які цікавляться історією нашого краю.

Функціонування такого об'єкту як РЛП «Знесіння» дає добру нагоду опрацювати методи збереження біоресурсів в умовах великих міст.

На території РЛП «Знесіння» розташований етно-парк Шевченківський гай (офіційна назва – Музей народної архітектури і побуту «Шевченківський гай»). Загальна назва місцевості – Кайзервальд (від нім. ліс кайзера). Така назва походить від оповіді, що австрій-

ський цісар Франц Йосиф гуляв цими лісами під час свого візиту до Львова.

Скансен (музей просто неба або село-музей) на Кайзервальді був відкритий ще 1971 року. Ідея створення цього музею належить відомому українському вченому Іларіону Свенціцькому, котрий ще у 30-х роках ХХ ст. започаткував роботу зі створення музею просто неба. Тоді вдалося перевезти до Львова лише один експонат – шедевр української народної архітектури – Миколаївську церкву 1763 року зі с. Кривки Турківського району, яку в 2004 році внесли до спадщини ЮНЕСКО.

Оскільки рельєф цієї території різноманітний, порізаний старими балками, має багато мікроформ, це дало змогу вписати архітектурні експонати в ландшафт, близький до природи етнографічних зон. На території 10 етнотон Музею (Бойківщина, Гуцульщина, Лемківщина, Поділля, Полісся, Волинь, рівнинне Закарпаття, Покуття, Буковина, Львівщина) розташовано 124 пам'ятки архітектури із західних областей України, котрі об'єднані в 54 садиби.

Регіональний ландшафтний парк «Надсянський»

Регіональний ландшафтний парк «Надсянський», площею 19428 га, створений рішенням Львівської обласної ради № 209 від 31.07.1997 року згідно з науковим обґрунтуванням проф. С. М. Стойка та канд. геогр. наук В. М. Шушняка.

Парк розташований в Турківському районі на території, прикордонній з Республікою Польща. Він створений без вилучення земель у землевласників і землекористувачів.

Ландшафтний парк створено з метою збереження у природному стані типових або унікальних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів, організації різних форм туризму, перш за все, екотуризму, а також організації еколого-освітньої роботи.

Розташований парк у межах геоморфологічного району Стрийсько–Сянської верховини. Разом з прилеглим польським ландшафтним парком «Долина Сяну» (35635 га) він утворює єдиний природний комплекс, який має важливе значення для підтримання нормального гідрологічного режиму гірської річки Сян, правої притоки Вісли. Надсянський регіональний ландшафтний природний парк (РЛП) та Ужанський національний природний парк (39154 га), є складовими частинами Польсько – Словацько – Українського біосферного заповідника «Східні Карпати» (208089 га), який комісія МАБ ЮНЕСКО внесла в 1999 р. у міжнародну мережу біосферних резерватів.

РЛП розташований в межах 650 – 950 м над р. м. Геологічну основу утворюють флішові породи ранньої крейди і палеогену. Найвищі вершини парку – Сянківська Кичера (870 м), Кичерка (769 м), Вершок (815 м), Сянський (884 м) та Бучок (950 м).

Клімат змінюється з висотою над рівнем моря від помірно теплого до помірно холодного. Згідно з даними метеостанції Турка (544 м над р. м.) середня температура січня становить - 6,1°C, липня – + 16°C, середня річна – + 5-6 °С. Середня річна кількість опадів становить 841 мм. На території РЛП переважають родючі бурі лісові ґрунти. На терасах річки Сян сформовані дерново-алювіальні ґрунти на котрих зростають характерні для прируслових біотопів угруповання сірої вільхи. Панівним типом рослинності в парку є лісові формації, які утворюють два високі пояси – пояс букових та ялицево-букових лісів. У поясі букових лісів поширені вологі бучини зубниці (*Fagetum dentariosum*). На південних сонячних схилах трапляються свіжі субцинні осокові (*Fagetum caricetum pilosae*). Характерною домішкою бучин є явір (*Acer pseudoplatanus*) та в'яз гірський (*Ulmus montana*). На північних мегасхилах збереглися рештки природних ялицевих бучин

та букових яличин. Найпоширенішим типом місцезростання є вологі ялицеві бучини (*Abieto – Fagetum*). Їх формуванню сприяли природні умови. Північний мегасхил Бескид знаходиться в зоні так званої «дошової тіні», що характеризується високою хмарністю та пониженою сонячною радіацією. Природні осередки смереки збереглися мало придатних для бука. Переважає тут вологий смерековий сугруд чорницевий (*Piceetum myrtillosum*).

На північному макросхилі Хребта Бучок та на горі Вернік на висоті 600 м над р. м. у Боринському лісництві зберігся азональний осередок душекії зеленої (*Duschekietum viridis*), яка росте вздовж гірського потоку. Тут трапляються такі монтанні види як верба сілезька (*Salix silesiaca*), відкасник безстеблій (*Carlina acaulis*), ялівець звичайний (*Juniperus communis*). Наявність в Бескидах на такій висоті душекії зеленої – цікаве фітогеографічне явище. Тому її локалітет доцільно охороняти як пам'ятку природи.

На терасах річки Сян поширені гігрофільні угруповання вільхи сірої (*Alnetum incanae*) та трав'яні фітоценози комиша лісового (*Scirpetum sylvatici*), лепешняка великого (*Glycerietum maximae*), підбіла білого (*Petasietum albae*). Внаслідок агрокультурного впливу на місці лісів на значній площі виникли післялісові луки та пасовища – шучники (*Deschampsietum caespitosae*), кострічники (*Festucetum rubrae*) та ін., які мають вагомe значення для гірського тваринництва.

За попередніми даними тут росте понад 750 видів судинних рослин, з яких майже 50 рідкісні й підлягають охороні. До рідкісних деревних, чагарникових порід належать такі: ясен звичайний (*Fraxinus excelsior*), в'яз гірський (*Ulmus montana*), липа сердцелиста (*Tilia cordata*), порічки чорні (*Ribes nigrum*), агрус відхилений (*Grossularia reclinata*), барбарис звичайний (*Berberis vulgaris*).

..... Понад 30 видів, що ростуть у парку, занесено до Червоної книги України. Це плаун колючий (*Lycopodium annotinum*), баранець звичайний (*Huperzia selago*), цибуля ведмежа (*Allium ursinum*), шафран Гейфелів (*Crocus heuffelianus*), підсніжник звичайний (*Galanthus nivalis*), беладонна звичайна (*Atropa belladonna*), любка дволиста та широколиста (*Platanthera bifolia*, *P. chloranta*), зозулині сльози яйцевидні (*Listera ovata*) та орхідейні.

Через значні зміни у структурі природних ландшафтів видовий склад тварин відносно бідний. Із рептилій трапляються саламандра плямиста (*Salamaudra salamandra*), гадюка звичайна (*Vipera berus*), вужі водяний (*Natrix tasselata*) та звичайний (*Natrix natrix*). Є спостереження про полоза ескулапового (*Elapheus longissima*), занесеного до Червоного списку Європи.

До рідкісних видів орнітофауни належать підорлик малий (*Buteo buteo*), пугач (*Bubo bubo*), лелеки білий та чорний (*Ciconia ciconia*, *C. nigra*). З великих ссавців поширена дика свиня (*Sus scrofa*), олень благородний (*Cervus elaphus*), козуля європейська (*Capreolus capreolus*), бобер (*Castor fiber*). Зрідка трапляються хижі звірі – ведмідь бурий (*Ursus arctos*), вовк (*Canis lupus*), куниця лісова (*Martes martes*), дикий кіт (*Felis silvestris*), рись (*F. linx*). У водах Сяну водяться: форель струмкова (*Salmo trutta morpha fario*), харіус (*Thymallus thymallus*), марена звичайна (*Barbus barbus*).

У кінці XIX та на початку XX століть була прокладена залізнична магістраль з Ужгорода до Сяну, що з'єднала цей район з промисловими осередками Австро-Угорщини. Тоді розпочалася масова рубка ялицевих та буково-ялицевих лісів, на місці яких створювалися монокультури смереки. Зараз на території парку переважають смерекові ліси, які утворюють суцільний пояс. Оскільки вони біологічно нестабільні, підлягають поступовій реконструкції.

У науково-природничому значенні у РЛП найціннішими є природні вікові лісові фітоценози, які потрібно охороняти як лісові резервати та пам'ятки природи. Буковий резерват «Бучок» (7,3 га). Розташований в урочищі «Бучок» у кв.14, виділі 8 Боринського лісництва. Тут, на висоті 880 м над р. м., зберігся природний буковий деревостан віком понад 100 років. Панівні асоціації – бучина волосисто-осокова (*Festucetum caricetum pilosae*) та бучина кострицева (*Fagetum caricetum drymei*).

Буковий резерват «Ліски» (3 га). Розташований в урочищі «Ліски» у кв. 3, виділі 3 цього ж лісництва. На хребті гори Бучок сформований природний буковий деревостан віком 100 р. з характерною асоціацією бучини зубницевої (*Fagetum dentariosum*).

Ялицево-буковий резерват «Ліски» (2,7га). Розташований в цьому ж урочищі у кв. 8, виділі 11. Тут, на висоті 900 м над р. м., збереглися рештки 120-річного природного ялицево-букового деревостану з домішкою явора (*Acer pseudoplatanus*) та смереки (*Picea abies*).

Ялицево-буковий резерват «Сянське» (25 га). Розташований в околицях с. Бобрка в однойменному урочищі Яблунецького лісництва. На висоті 800 м над р. м. зберігся корінний ялицево-буковий деревостан 120-річного віку.

Пам'ятка природи вільхи зеленої (0,5 га). Розташована на схилі гори Верник на висоті 600 м над р. м. в урочищі Бучок у кв. 4 Боринського лісництва. У поясі букових лісів серед вторинних смеречин та чорницевих лук виявлено природне угруповання душекії зеленої (*Duschekietum viridis*), що для Бескид є рідкісним явищем.

Ботанічний заказник верхового болота (8 га). Розташований на правій терасі річки Сян в околицях колишнього села Дідове. Цікавий для палеоботанічних досліджень в Бескидах.

Згадані лісові резервати мають еталонне значення для реконструкції вторинних смеречин, відтворення корінних лісів та ведення лісового господарства на природних засадах.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.02.2011 № 147 «Верховому болоту «Надсяння» надано статус водно-болотного угіддя міжнародного значення (рамсарське угіддя). Площа угіддя 37 га. На сьогодні це єдине водно-болотне угіддя міжнародного значення на території області.

Верхове болото розташоване поблизу с. Боберка Турківського району в межах регіонального природного парку «Надсянський» (постійний землекористувач – ДП «Боринський лісгосп»).

Цікава історія Верхнього Надсяння. Перші письмові згадки про його заселення відносяться до початку XVI ст. Є відомості, що вздовж річки Сян від Перемишля до Ужоцького перевалу (889 м над р. м.) і далі до Дунайської низовини проходив торговий шлях із Київської Русі до Середньої Європи. Для населених пунктів на теперішній території Надсянського РЛП важливе економічне значення мало будівництво в 1904 р. залізничної лінії з Сянок до Самбора, яка пройшла через Нижню Яблуньку, околиці Нижнього Турова, Беньову, Сянки.

В час Першої світової війни в Бескидах, на теренах теперішнього Надсянського ландшафтного парку, відбувалися бої між військами Російської та Австро-Угорської імперії (Брусиловська офензива). На Ужоцькому перевалі (889 м над р. м.) охороняється військове кладовище російських та угорських офіцерів і солдатів, де поховано понад 500 вояків. В околицях села Яворів на південному схилі гори Дівча поставлено пам'ятник у місяця перших боїв Українських січових стрільців у 1915 р.

В час Другої світової війни та у повоєнний період у цій місцевості також відбувалися бої. В околицях с. Бориня в 1948 р. загинуло 28 вояків УПА 46-го відділу «Біра». Їх поховали в лісі біля теперішньої будови Боринського лісництва, а в 1990 р. перепоховали на Боринському цвинтарі. На місці загибелі та в центрі м. Борині поставлені пам'ятні хрести героям УПА.

У 1945 – 1946 рр., в часи радянського режиму, було насильно депортовано населення із прикордонних сіл (Дідова, Беньова, Тарнава Вишня, Тарнава Нижня, Лікоть, Дзвіняж Горішний), що підірвало економічну спроможність цього району. На території парку є 9 населених пунктів чисельністю 10 тис. осіб. Середня щільність населення становить 28 осіб на квадратний кілометр. Отже, антропогенний прес на довкілля незначний.

Територія РЛП цікава в етнографічному значенні. Її населяє етнічна група бойків, які відзначаються своєю говіркою, народними звичаями, фольклором, способом життя та іншими етнічними особливостями. У селах Велика Яблунка, Мала Яблунка, Турів збереглися оригінальні пам'ятки сакральної архітектури XVIII – XIX століть із зразками бойківського іконопису. У районному центрі Турка створено етнографічний музей «Бойківщина».

Завдяки мальовничим гірським ландшафтам та етнографічним особливостям Надсянський РЛП має вагомe рекреаційне та екотуристичне значення. Збереження на його території лісових фітоценозів сприяє підтриманню нормального гідрологічного режиму в річці Сян.

Регіональний ландшафтний парк «Верхньодністровські Бескиди»

Регіональний ландшафтний парк «Верхньодністровські Бескиди» оголошений рішенням Львівської обласної ради № 234 від 08.10.1997 р. на площі 8356 га на підставі екологічного обґрунтування проф. Г. Т. Криницького з метою збереження у верхів'ї басейну Дністра природних територіальних комплексів, цінних у науково-природничому, рекреаційному та туристичному значеннях. Регіональний ландшафтний парк (РЛП) розташований в межах висот 600–1022 м над р. м. в Старосамбірському районі. Він включає ліси Головецького, Старявського і Спаського лісництв Старосамбірського лісгоспу. На території регіонального ландшафтного природного парку є хребти – Магурський (730 м), Оровий (762 м), Магура – Лімнянський (1022 м), протяжність яких майже 10 км.

.. Клімат у цій місцевості змінюється від помірно теплого у передгір'ї до помірно холодного у горах. Згідно з даними метеорологічної станції у Старому Самборі (570 м над р. м.) середня температура січня становить $-3,5^{\circ}\text{C}$, липня – $16,3^{\circ}\text{C}$, а середня річна – $6,6^{\circ}\text{C}$. Район розташований в зоні помірного клімату. Річна кількість опадів дорівнює 940 мм. Тому лісові масиви РЛП мають важливе ґрунто- та водозахисне значення.

Геологічну основу у верхів'ї басейну Дністра утворюють флішові породи, на яких сформувалися родючі буроземні ґрунти різної потужності. У результаті екологічно не обґрунтованих методів землеробства на гірських схилах ґрунти еродовані й деастровані, тому потрібно вживати заходів щодо припинення на них водної ерозії.

Панівними типами рослинності в РЛП є листяні, хвойно-листяні ліси та післялісові луки. На його території сформовані два висотні рослинні пояси – пояс букових та ялицево-букових і буково-ялицевих лісів. Територія парку розташована в зоні так званої «дошової тіні», що зумовлена тривалим періодом хмарності протягом вегетаційного пері-

оду. Завдяки дошовій тіні у верхів'ї басейну Дністра є сприятливі екологічні умови для росту ялиці, що формує змішані з буком, а іноді й чисті деревостани.

На території РЛП у висотному поясі бучин поширені вологі бучини зубницеві (*Fagetum dentariosum*), а на південних крутих схилах свіжі субучини осокові (*Fagetum sacietum pilosae*). У поясі ялицево-букових та буково-ялицевих лісів сформовані вологі ялицеві бучини квасеницеві (*Abieto-Fagetum oxalidosum*), а на тіньових схилах – букові суяличини чорницеві (*Fageto – Abietum myrtillosum*). У сильно затемнених локалітетах трапляються суяличини чорницеві (*Abietum myrtillogum*).

У лісах із природною ценотичною структурою поодинокі домішки утворюють явір (*Ascer pseudoplatanus*), ясен звичайний (*Fraxinus excelsior*), в'яз гірський (*Ulmus montanus*) та зрідка липа серцелиста (*Tilia cordata*). Як насінники, що сприяють розповсюдженню діаспор, вони підлягають охороні та широкому впровадженню в лісові культури.

У минулому на місці корінних букових та ялицево-букових лісів часто створювалися смерекові монокультури. У 60-х роках на еродованих землях колишніх колгоспів створювали чисті культури сосни звичайної (*Pinus sylvestris*). Дослідження цих вторинних деревостанів свідчать, що вони біологічно не стабільні, пошкоджуються кореневою губкою й опеньком, починаючи з 40–50-х р., поступово всихають. На місці пошкоджених деревостанів треба створювати ялицево-букові культури з природно ценотичною структурою.

У районі Верхньодністровських Бескид традиційно розвивалося гірське тваринництво. Оскільки тут відчувається нестача кормової бази, букові ліси часто трансформувалися у післялісові луки та пасовища. На території парку найбільш поширені вторинні луки червонокострицеві (*Festucetum rubrae*), щучникові (*Deschampsietum caespitosae*) та біловусові (*Nardetum strictae*). У місцях припинення випасу вони зараз заростають березою, ялівцем звичайним, вербою козячою та іншими піонерними видами. Девастовані луки та пасовища, які не мають кормового значення, потрібно заліснювати корінними деревними породами.

Природні умови РЛП доволі одноманітні. Склад його флори небагатий і налічує майже 600 видів судинних рослин. У лісах природного походження трапляються такі рідкісні види як цибуля ведмежа (*Allium ursinum*), плаун колючий (*Lycopodium annotinum*), баранець (*Huperzia selago*), лілія лісова (*Lilium martagon*), беладонна звичайна (*Atropa belladonna*), які занесені до Червоної книги України. Для регіону рідкісними є стрептоп листообгортний (*Streptopus amplexifolius*), верес (*Calluna vulgaris*), плющ (*Hedera helix*), який росте на карбонатних ґрунтах.

У лісах парку поширені характерні для Верхньодністровських Бескидів види тварин. У бучинах трапляється саламандра плямиста (*Salamandra salamandra*), на узліссі – мідянка (*Coronella austriaca*), гадюка звичайна (*Vipera berus*). З рідкісних птахів поширені підорлик малий (*Buteo buteo*), пугач (*Bubo bubo*), лелеки білий (*Ciconia ciconia*) та зрідка чорний (*C. nigra*). З великих ссавців відмічені олень благородний (*Cervus elaphus*), козуля європейська (*Capreolus capreolus*). З хижих звірів зрідка трапляються вовк (*Canis lupus*), куниця лісова (*Martes martes*) та ін.

Природні ліси РЛП мають значення для дослідження закономірностей поширеної ценотичної структури ялицевих бучин та букових яличин у Бескидах. Вони є також цінними моделями для відтворення корінних лісів та ведення лісового господарства за їх зразком.

Регіональний ландшафтний парк цікавий в етнографічному значенні. На його території живе етнічна група бойків, здавна пристосована до природних умов Бескид. В окремих населених пунктах збереглися церкви, побудовані у типовому бойківському стилі.

Парк розташований в екологічно чистій зоні і, завдяки мальовничим річковим екосистемам та гірським лісовим ландшафтам, має значення для розвитку рекреації й туризму. Але для оптимізації рекреаційної та туристичної сфери потрібно відповідно впорядкувати його територію, визначити в природі та оформити екотуристичні стежки, забезпечити відповідне обслуговування відвідувачів.

Регіональний ландшафтний парк розташований в зоні вологого клімату, тому його гірські ліси мають вагомe значення для нормалізації гідрологічного режиму у Дністрі та його притоках – Мшанця, Ліненки. Щоб попередити небезпеку повеней, які тут періодично трапляються, потрібно збільшити лісистість в парку.

Територія РЛП «Верхньодністровські Бескиди» межує з польським парком крайобразовим (ландшафтним) «Гури Слонні». Отже, реальна можливість створити на їхній базі двосторонній природоохоронний об'єкт у транскордонній зоні. Розвиток на його території рекреаційної та туристичної сфери матиме для місцевого населення економічне значення.

Регіональний ландшафтний парк «Равське Розточчя»

Регіональний ландшафтний парк «Равське Розточчя» заснований рішенням Львівської обласної ради № 341 від 13.06.2007 року. Його площа становить 19103 га. Територіально парк розташований в межах двох адміністративних районів – Жовківського і Яворівського, на територіях прикордонних з Республікою Польща. Парк створено без вилучення земель у землевласників і землекористувачів.

Ландшафтний парк створено з метою збереження у природному стані типових або унікальних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів, організації різних форм туризму, в першу чергу екотуризму, а також організації еколого-освітньої роботи. Створення парку обгрунтували проф. С. М. Стойко та канд. геогр. наук В. М. Шушняк з метою територіального сполучення української частини біосферного заповідника «Розточчя» з проєктованою польською частиною.

Регіональний ландшафтний парк «Равське Розточчя» знаходиться на Равському, Дубровицькому, Верхньоверешицькому і Яновському ландшафтах. Контур зовнішніх меж Равського Розточчя дугоподібно витягнутий з північного заходу на південний схід. Його рельєф характерний для Розточчя. Територія РЛП «Равське Розточчя» розділена долинами рік і потоків, характеризується пологосхилими поверхнями, сушіщаними ґрунтами. На переходах між ландшафтами поширені локальні підняття висотою 370-400 м, розчленовані ярами, перекриті тонким шаром лесоподібних суглинків, в межах поширення яких переважають сірі лісові ґрунти.

Для Розточчя характерні коротке прохолодне літо з хмарною погодою та м'яка зима. Всього протягом року випадає усереднено 705 мм опадів. Середньорічна температура повітря дорівнює 7,1°C.

Територія покрита переважно буковими і грабово-буковими лісами. Досить часто трапляються ділянки з сосновими лісами, а в долинах річок вільшняки з вільхи клейкої. Вся ця компонентна різноманітність створює своєрідний спектр природних територіальних комплексів – «урочищ». Найбільш поширеним видом місцевостей парку є пологосхилі горбогір'я. Ґрунтоутворюючими породами є лесовидні суглинки алювіально-делювального походження.

У Розтоцько-Опільському лісотипологічному районі встановлено 28 типів лісу, які відображають кліматичні й геоморфологічні умови. Серед лісової рослинності найбільшу площу займають букові ліси, дещо меншу – дубово-соснові. Буково-соснові та буково-грабові деревостани поступаються згаданим за площею майже вдвічі. Ще менші площі займають соснові, вільхові, грабово-букові та дубові ліси. У складі букових лісів трапляється також ялина звичайна та ялиця біла.

Дубові ліси, які представлені переважно формацією дуба звичайного (*Quercus robur*), вкривають нижні частини схилів.

На території парку зростають види багатьох рослин гірсько-карпатського типу, що проникають сюди по хребту Розточчя.

Серед трав'яної рослинності РЛП «Равське Розточчя» переважає лучна рослинність, яка найпоширеніша в межах річкових долин та заплав. Найпоширенішими є дернисто-щучникові та червонокосторицеві луки. На перезволожених ділянках лучна рослинність змінюється болотистою з переважанням осонок та прибережно-водних злаків.

Суто болотна рослинність збереглась лише на невеличких ділянках у затрофованих улоговинах.

Серед рослин, які ростуть на території парку, є види, занесені до Червоної книги України, зокрема, баранець звичайний (*Huperzia selago*), плаун колючий (*Lycopodium annotinum*), сальвінія плаваюча (*Salvinia natans*), береза низька (*Betula humilis*), лілія лісова (*Lilium martagon*), підсніжник білосніжний (*Galanthus nivalis*), гніздівка звичайна (*Neottia nidus-avis*), любка дволиста (*Platanthera bifolia*), любка зеленоквіткова (*Platanthera chlorantha*), зозуліні сльози яйцевидні (*Listera ovata*), венерині черевички (*Cypripedium calceolus*), осока богемська (*Carex bohemica*), пальчатокорінники.

Тваринний світ РЛП «Равське Розточчя» представлений багатьма видами тварин, серед яких найпоширенішими є козуля європейська (*Capreolus capreolus*), дика свиня (*Sus scrofa*), лисиця звичайна (*Vulpes vulpes*), куниця кам'яна (*Martes foina*), борсук звичайний (*Meles meles*), вухань звичайний (*Plecotus auritus*), кажан пізній (*Vespertilio murinus*), білка (*Sciurus vulgaris*), ондатра звичайна (*Ondatra zibethica*), кріт європейський (*Talpa europea*). Тут можна побачити представників усіх класів хребетних, які налічують більше 170 видів, серед яких за видовим складом переважають птахи. Лелека чорний (*Ciconia nigra*), зміїд (*Circaetus gallicus*), орлан-білохвіст (*Haliaeetus albicilla*) та інші занесені до Червоної книги України. Серед представників іхтіофауни найчисельнішим є карась сріблястий (*Carassius auratus*), чисельними – пічкур звичайний (*Gobio gobio*), краснопірка звичайна (*Sardinia erythrophthalmus*) та інші. З хвостатих земноводних у водоймах часто можна побачити тритонів звичайного і гребінчастого (*Triturus vulgaris*, *T. cristatus*), а з безхвостих – жаб ставкову та озерну (*Rana lessonae*, *R. ridibunda*). В лісах досить численною є квакша звичайна (*Hyla arborea*). Найвища чисельність спостерігається у вужа звичайного (*Natrix natrix*), трапляються ящірки прудка й живородна, гадюка звичайна (*Vipera berus*).

Територія парку цінна і в етнографічному, і в історико-культурному значеннях. Вона мала вигідне стратегічне розташування, оскільки знаходилась на перехрестях торгових шляхів, які єднали не лише Галичину і Волинь, але й країни Балтії з причорноморськими і транскарпатськими. Зручність для оборони умови рельєфу, багаті лісові, мінеральні та гідроенергетичні ресурси сприяли виникненню і розвитку укріплених міських поселень та пов'язано з ними спеціального господарського комплексу. На стратегічних шляхах (одні з них пролягали краями (підніжжями) Розточчя, а інші перетинали височину по-

перек протягом IX–XIV ст.) виникла система оборонних споруд та замків, які переважно були спустошені в час ординської навали.

Перші поселення на території Розточчя датуються II–IV ст. н. ери. Завдяки специфічному соціально-політичному побуту на теренах Розточчя сформувалась своєрідна етнографічна група – так звані *батюки* або *бойцари*. Вони мають певні особливості в мові, фольклорі, традиційному одязі, побуті, будівництві тощо. Серед сіл найбільшими осередками промислів став Потиліч (гончарство) і Крехів (металургія, гутництво, папірництво, броварництво). Період княжої доби (IX–X) представлений городищами, розташованими вздовж водних шляхів, одне з яких збереглося поблизу села Потеліч.

Цікаво також, що вздовж водних шляхів у різний час виникла низка монастирів. Серед них непересічним осередком духовності та культури став Крехівський Василіанський монастир заснований наприкінці XVI – початку XVII ст., який сьогодні є одним з найбільших у Василіанському чині. На території довкола монастиря добре розвинена інфраструктура – облаштовані автомобільні стоянки, місця для відпочинку, що є позитивним для розвитку туризму і рекреації.

На території Равського Розточчя біля села Монастирок знаходиться український «Лурд», де за переказами ще у XVII ст. було об'явлення Діви Марії. До цього чудодійного джерела і сьогодні приходять люди з надією отримати зцілення.

На теренах, прилеглих до парку, знаходяться відомі рекреаційно-лікувальні центри – курорти «Шкло» і «Немирів», пансіонати і бази відпочинку, що створює передумови для розвитку «зеленого туризму» та рекреації.

Стрийський парк

Парк – пам'ятка садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення «Стрийський парк», площею 56,0 га, оголошено постановою Ради Міністрів УРСР № 105 від 29 січня 1980 року.

Цей парк є одним з найбільших, найкрасивіших і найстаріших в Україні. Розташований у південній частині міста на ділянці з дуже пересіченим рельєфом. Початок йому покладено в 1820–1830 рр., але основні роботи з упорядкування завершилися у 1879 – 1894 рр. і були приурочені до відкриття Крайової промислової виставки у Львові. Створив парк міський садівник – архітектор Арнольд Рьорінг, який присвятив парковій справі 40 років свого життя.

Стрийський парк – зразок пейзажного паркобудівництва в романтичному стилі. На території колишнього букового лісу було виділено три ландшафтні райони – нижніх партерів, схилів балок та верхньої тераси. Пересічений рельєф підкреслений високими деревами із добре протрасованими доріжками і впорядкованими оглядовими майданчиками. У паркових фітоценозах росте понад 260 видів і форм деревно-чагарникової рослинності. Паркоутворюючі породи – граб, клен гостролистий, ясен звичайний, липа широколиста. Як композиційний аспект використано бук лісовий (форма пурпурилиста), смереку колючу (форма срібляста), дуб звичайний (пірамідальна форма), тсугу канадську. У парку багато гарних алей – липова, грабова стрижена, єдина у Львові платанова.

Головний вхід до парку прикрашає арочна колонада (архітектор Г. Швецько – Вінецький, 1952 р.). Неподалік височить пам'ятник Я. Килінському, соратнику Т. Костюшка (скульптор Ю. Марковський, 1893 р.). Окрасою нижніх партерів є невелике мальовниче озеро і водяний каскад. Тут добре скомпоновані декоративні групи дерев і чагарників таких як дуб звичайний (форма пірамідальна), бук лісовий (форма пурпурилиста), ялина колюча (форма срібляста), клен – явір (форма Ганд'єрі), каштан кінський. Схили ба-

лок залісені місцевими породами – грабом, кленом, березою, липою, кущами бузини й ліщини.

На верхній терасі тривалий час, починаючи з 1894 р., традиційно проводилися різноманітні виставки, ярмарки. Виставкові павільйони зараз переобладнано під бібліотеку, спортивні зали, кінотеатр, упорядковано дитячий майданчик. Неповторності паркові надають залишки старої вежі, казкові гроти, бельведер, декоративна водонапірна башта, оранжерея. У 1953 р. на території парку прокладено Львівську дитячу залізницю. Парк користується великою популярністю серед львів'ян і гостей міста.

Стрийський парк належить до найкращих в Європі. Відзначивши своє перше століття, він переживає друге народження. На верхньому плато планується створити перший в країні музей садово-паркового мистецтва, кращим натурним експонатом котрого і буде сам Стрийський парк – зелена перлина Львова та всієї України.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Брусак В. Історія, сучасний стан і перспективи розвитку заповідної справи на Розточчі // Вісник Львів, ун-ту. Серія географічна. – Л., 2000. – Вип.. 26. – С. 237-242.
2. Воропай Л.І., Куниця М.О. Українські Карпати. Київ, 1965.
3. Геренчук К.І. Природа Львівської області [Текст] / К.І.Геренчук – Львів: Видавництво львівського університету, 1972. – 151 с.
4. Дроздов Н.Н., Макеев А.К. Жемчужины природы – заповедники: книга для учащихся. – М.: Просвещение, 1985.
5. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України», від 21 грудня 2010 року № 2818-VI /<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.
6. Закон України «Про природно-заповідний фонд України», 16 червня 1992 року № 2456-XII /<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>.
7. Заповідними місцями Львівщини. Львів, видавництво «Сколом», 2004.
8. Заповідними стежками Карпат. Вид-во «Ніка-Центр», 2006.
9. Заповідні території Львівщини [Текст] / Ред. С.М.Стойко – Львів: ЗУКЦ, 2008. – 126 с.
10. Іваненко Є.І. Аналіз розміщення природно-заповідного фонду України: підхід, стан, проблеми // Український географічний журнал – 2013 – Вип.. 3 – 64-69.
11. Літопис природи Яворівського НПП / І.П.Любинець, С.М.Стельмах, І.А.Більський. – Т. 13. – 2013. – 244 с.
12. Національний атлас України // Гол. ред.. Л.Г.Руденко – Київ: ДНВП «Картографія». – 2007. – 440с.
13. Природно-заповідний фонд Львівщини: стан та перспективи розвитку. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 15-річчю створення Яворівського національного природного парку. - смт. Івано-Франкове, 2003.
14. Природно-заповідні території Львівщини, 2010.
15. Програма літопису природи для заповідників та національних природних парків: метод. посіб./ Т.Л.Андрієнко, С.Ю.Попович, Г.В.Парчук та [ін.]; за ред. Т.Л.Андрієнка. – К. : Академперіодика, 2002. – 103 с.
16. Статистичні дані Державного кадастру природно-заповідного фонду Міністерства екології та природних ресурсів України станом на 01.01.2013р.
17. Стойко С.М. Заповідники та пам'ятки природи Українських Карпат. Львів, вид-во Львівського університету, 1966.
18. Стойко С.М. Карпатам зеленіти вічно. Ужгород, вид-во «Карпати», 1977.

ВІСНИК ЛОЦЕНТУМ

Випуск № 15

Заповідні перлини Львівщини

Формат 60x84/16.
Наклад 500 прим

Друк ТзОВ «Друк Захід»
м. Львів, пл. Данила Галицького 6/2, тел.: (032) 297 53 61